

ความยากจนหลายมิติ ของประเทศไทย

กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม (กขส.)

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

คำนำ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นหน่วยงานหลักในการจัดรายงานสถานการณ์ความยากจนของประเทศมาโดยตลอด ซึ่งสถานการณ์ความยากจนในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการพิจารณาความยากจนในมิติด้านตัวเงิน ซึ่งยังไม่ครอบคลุมนิยามของความยากจนที่มีความหมายรวมถึงการขาดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม ดังนั้นสำนักงานฯ จึงได้พัฒนาตัวชี้วัดความยากจนหลายมิติขึ้น เพื่อใช้ประกอบการติดตามสถานการณ์ความยากจนของประเทศให้มีความครอบคลุมนิยามของความยากจนมากขึ้น

รายงานความยากจนหลายมิติฉบับนี้จัดทำขึ้นเป็นครั้งแรกโดยอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งองค์กรระหว่างประเทศ ได้แก่ องค์การยูนิเซฟประเทศไทย (UNICEF Thailand) และ โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และแก้ไขความยากจนแห่งมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford Poverty and Human Development Initiative – OPHI) และหน่วยงานภายในประเทศ เช่น กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข สภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) สำนักงานสถิติแห่งชาติ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา และคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่างๆ ในการให้ข้อเสนอแนะต่อการจัดทำ ซึ่งสำนักงานฯ ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ในการนี้ สำนักงานฯ ได้เผยแพร่รายงานความยากจนหลายมิติของประเทศไทยฉบับนี้ผ่านทางเว็บไซต์ของสำนักงานฯ (<http://www.nesdc.go.th>) เพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับความยากจนของประเทศไทยให้เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และประชาชนที่สนใจนำไปใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสมต่อไป

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กันยายน 2562

สารบัญ

คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง	Error! Bookmark not defined.
สารบัญภาพ	ง
บทสรุปผู้บริหาร	จ
บทที่ 1 : บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	1
1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
บทที่ 2 : วิธีการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติ	3
2.1 แนวทางการพัฒนาดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทย	3
2.2 น้ำหนักและ poverty cut-off	9
2.3 ความสัมพันธ์ของตัวชี้วัด และระดับความขัดสน	10
บทที่ 3 : ผลการศึกษา	11
3.1 ดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทย	11
3.2 ดัชนีความยากจนหลายมิติจำแนกเชิงพื้นที่	13
3.3 แนวโน้มความยากจนหลายมิติของประเทศไทย	22
3.4 ความยากจนด้านตัวเงิน (Monetary poverty) และความยากจนที่ไม่ใช่ด้านตัวเงิน (Non-monetary poverty)	26
บทที่ 4 : บทสรุป ข้อเสนอแนะ และข้อจำกัดของ MPI	27
4.1 บทสรุป	27
4.2 ข้อควรระมัดระวังในการนำใช้ดัชนีความยากจนหลายมิติ	28
4.3 ข้อเสนอแนะ	29
เอกสารอ้างอิง	30
ภาคผนวก	31
ภาคผนวก วิธีการจัดทำ 1MPI และสรุปขั้นตอนการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ	31
ภาคผนวก 2 ตัวอย่างการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ	39
ภาคผนวก 3 ดัชนีความยากจนหลายมิติระดับจังหวัด	42

สารบัญตาราง

ตารางที่ 2-1 ตัวชี้วัดและเกณฑ์ความขัดสนในมิติการศึกษา	5
ตารางที่ 2-2 ตัวชี้วัดและเกณฑ์ความขัดสนในมิติการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ	6
ตารางที่ 2-3 ตัวชี้วัดและเกณฑ์ความขัดสนในมิติความเป็นอยู่	7
ตารางที่ 2-4 ตัวชี้วัดและเกณฑ์ความขัดสนในมิติความมั่นคงทางการเงิน	8
ตารางที่ 2-5 สรุปมิติ ตัวชี้วัด เกณฑ์ความขัดสน และน้ำหนักของตัวชี้วัด	9
ตารางที่ 2-6 ค่าสหสัมพันธ์ (correlation) ของตัวชี้วัด	10
ตารางที่ 3-1 ดัชนีความยากจนหลายมิติปี 2560	11
ตารางที่ 3-2 อัตราส่วนการส่งผลต่อความยากจนของแต่ละตัวชี้วัดและมิติ (ร้อยละ)	11
ตารางที่ 3-3 ดัชนีความยากจนหลายมิติจำแนกตามกลุ่มสำคัญ	12
ตารางที่ 3-4 ดัชนีความยากจนหลายมิติระดับจังหวัดปี 2556 - 2560	25

สารบัญภาพ

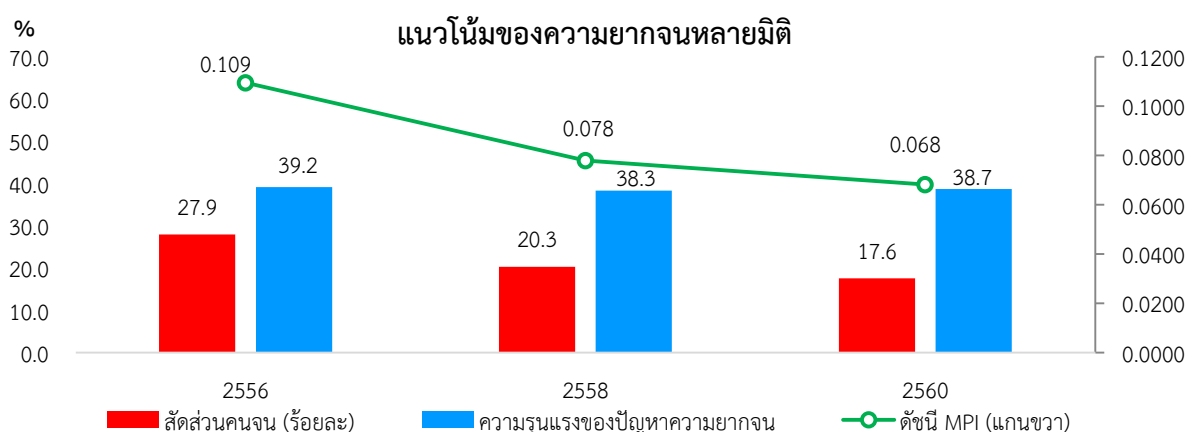
แผนภาพ 3-1 การเปรียบเทียบสัดส่วนความยากจนหลายมิติ ความรุนแรงของความยากจน และค่าดัชนีความยากจนหลายมิติ จำแนกตามพื้นที่ใน/นอกเทศบาล	13
แผนภาพ 3-2 การเปรียบเทียบอัตราการส่งผลกระทบต่อความยากจนจากแต่ละมิติ จำแนกตามพื้นที่ใน/นอกเทศบาล	14
แผนภาพ 3-3 การเปรียบเทียบอัตราการส่งผลกระทบต่อความยากจนจากแต่ละตัวชี้วัด จำแนกตามพื้นที่ใน/นอกเทศบาล	14
แผนภาพ 3-4 การเปรียบเทียบสัดส่วนความยากจนหลายมิติ ความรุนแรงของความยากจน และค่าดัชนีความยากจนหลายมิติ จำแนกตามภูมิภาค	15
แผนภาพ 3-5 การเปรียบเทียบอัตราการส่งผลกระทบต่อความยากจนจากแต่ละมิติ จำแนกตามภูมิภาค	16
แผนภาพ 3-6 การเปรียบเทียบอัตราการส่งผลกระทบต่อความยากจนจากแต่ละตัวชี้วัด จำแนกตามภูมิภาค	17
แผนภาพ 3-7 การแบ่งกลุ่มจังหวัดตามระดับดัชนีความยากจนหลายมิติ (ค่า MPI)	19
แผนภาพ 3-8 การแบ่งกลุ่มจังหวัดตามระดับสัดส่วนคนยากจนหลายมิติ	20
แผนภาพ 3-9 การแบ่งกลุ่มจังหวัดตามระดับความรุนแรงของความยากจนหลายมิติ	21
แผนภาพ 3-10 ความยากจนหลายมิติของประเทศไทยปี 2556 – 2560	22
แผนภาพ 3-11 อัตราการส่งผลกระทบต่อความยากจนจากแต่ละตัวชี้วัด ในปี 2556 – 2560 (ร้อยละ)	23
แผนภาพ 3-12 สัดส่วนคนยากจนหลายมิติที่ชัดเจนในแต่ละตัวชี้วัดตั้งแต่ปี 2556 - 2560 (ร้อยละ)	24
แผนภาพ 3-13 จำนวนคนยากจนด้านตัวเงินและคนยากจนหลายมิติ ปี 2560	26

บทสรุปผู้บริหาร

การจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทย เป็นการพัฒนาตัวชี้วัดขึ้นเพื่อใช้ในการนำเสนอ สถานการณ์ความยากจนให้ครอบคลุมทุกมิติ รวมทั้งเป็นตัวชี้วัดในการติดตามสถานการณ์ความยากจนภายใต้ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในเป้าหมายที่ 1 การขจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ และช่วยสนับสนุน การดำเนินงานของสำนักงานฯ ทั้งในด้านการติดตามการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ในยุทธศาสตร์ที่ 2 เรื่องการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

สำหรับการดำเนินการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติในระดับประเทศอาศัยกลไกความร่วมมือจาก หลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความยากจน โดยใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์ เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบกับสถานการณ์ความ ยากจนในด้านตัวเงินที่ สศช. นำเสนอไว้อย่างต่อเนื่องได้ โดยเทคนิควิธีการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติจะ ใช้วิธีการของ Alkire-Foster ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้จัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติของทุกประเทศทั่วโลก สำหรับการ กำหนดมิติและตัวชี้วัดได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย และองค์กรระดับนานาชาติ อาทิ UNICEF และ OPHI เข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็น และได้กำหนดมิติ ของความยากจนหลายมิติออกเป็น 4 มิติ ได้แก่ การศึกษา การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ความเป็นอยู่ และ ความมั่นคงทางการเงิน โดยมีตัวชี้วัดทั้งสิ้น 12 ตัวชี้วัด

ผลการศึกษาดัชนีความยากจนหลายมิติ พบว่า ในปี 2560 ค่าดัชนีความยากจนหลายมิติ หรือ MPI มีค่าเท่ากับ 0.068 โดยมีสัดส่วนคนจนหลายมิติเท่ากับร้อยละ 17.6 หรือมีคนยากจนหลายมิติจำนวน 11.9 ล้านคน และมีค่าความขัดสนเฉลี่ยในกลุ่มคนยากจนหรือความรุนแรงของปัญหาความยากจนที่ร้อยละ 38.7 หรือคนยากจนมีระดับความขัดสนเฉลี่ยที่ 38.7 จาก 100 โดยมิติที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติมากที่สุด ได้แก่ มิติด้านความเป็นอยู่ รองลงมาได้แก่ มิติด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ และมิติด้านความมั่นคงทางการเงิน ซึ่งแนวโน้มความยากจนหลายมิติของประเทศไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาตัวชี้วัดที่ส่งผลต่อคนยากจนหลายมิติ พบว่า การไม่มีบำนาญ/บำนาญเป็นปัจจัยสำคัญที่ ส่งผลให้ครัวเรือนเป็นครัวเรือนยากจน ซึ่งเชื่อมโยงกับระบบบำนาญ/บำนาญของไทย ที่ปัจจุบันมีเพียงกลุ่ม

ข้าราชการ และลูกจ้างในระบบประกันสังคมเท่านั้นที่จะได้รับสิทธิ ขณะที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนเป็นอันดับสองคือ การกักขัง และการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ซึ่งการกักขังส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในด้านความเป็นอยู่ของครัวเรือน ขณะที่การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตสะท้อนให้เห็นว่า ครัวเรือนยากจนขาดโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลและการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่จำเป็นในปัจจุบัน ขณะที่ปัจจัยต่อมาคือด้านการศึกษา ซึ่งส่งผลต่อคนยากจนหลายมิติร้อยละ 12.1 สะท้อนให้เห็นว่าคนยากจนยังมีระดับการศึกษาที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในปัจจุบัน ดังนั้นจะต้องมีการพัฒนาระบบการฝึกทักษะให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อให้คนไทยมีทักษะเพียงพอ และเชื่อมโยงกับกลไกค่าจ้างที่มีประสิทธิภาพ

หากเปรียบเทียบครัวเรือนในเขตเทศบาลกับนอกเทศบาล พบว่า สัดส่วนคนยากจนและความรุนแรงของปัญหาความยากจนเขตเทศบาลนั้นมีค่าสูงกว่าในเขตเทศบาล โดยเฉพาะสัดส่วนคนยากจนหลายมิติซึ่งนอกเขตเทศบาลมีค่าเท่ากับร้อยละ 26.4 ในขณะที่ในเขตเทศบาลมีสัดส่วนคนยากจนเพียงร้อยละ 9.4 สำหรับระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจนมีค่าใกล้เคียงกันที่ร้อยละ 37.8 ในเขตเทศบาล และร้อยละ 39.1 นอกเขตเทศบาล

การเปรียบเทียบระดับภาคแสดงให้เห็นว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติสูงสุด รองลงมาได้แก่ ภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคกลาง ในขณะที่กรุงเทพมหานครมีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติต่ำที่สุด โดยสัดส่วนของคนยากจนหลายมิติของภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ที่ร้อยละ 26.1 และกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนคนจนน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 3.1 เท่านั้น ความแตกต่างข้างต้นยังสามารถชี้ว่าหากต้องการลดจำนวนคนยากจนหลายมิติ ควรเน้นไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ซึ่งมีสัดส่วนคนยากจนในระดับสูงโดยให้ความสำคัญกับมิติด้านความเป็นอยู่ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของความยากจน โดยการถือครองทรัพย์สิน และอินเทอร์เน็ตเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญที่ต้องได้รับการยกระดับให้ดีขึ้น โดยในด้านการถือครองทรัพย์สินอาจให้ความสำคัญกับนโยบายในการส่งเสริมการมีงานทำหรือรายได้ให้กับครัวเรือน เพราะเมื่อครัวเรือนมีรายได้ ก็จะนำรายได้ไปซื้อทรัพย์สินที่จำเป็น ขณะที่อินเทอร์เน็ตจำเป็นต้องมีการกระจายโครงสร้างพื้นฐานในด้านนี้ให้เหมาะสม และให้คนในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงได้ ภายใต้ต้นทุนที่ไม่สูงนัก เมื่อพิจารณาความยากจนหลายมิติรายจังหวัด พบว่า จังหวัดที่มีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ แม่ฮ่องสอน สุรินทร์ บุรีรัมย์ อุบลราชธานี และนราธิวาส ซึ่งการแก้ปัญหาความยากจนควรพิจารณาจากทั้งสัดส่วนคนจน และระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจน โดยจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนหลายมิติสูงอาจเน้นการลดจำนวนคนยากจนเป็นหลัก ขณะที่จังหวัดที่มีสัดส่วนคนยากจนหลายมิติต่ำแต่มีระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจนสูง อาจเน้นการแก้ปัญหาแบบเฉพาะเจาะจงกับกลุ่มคนยากจน

1.1 หลักการและเหตุผล

ที่ผ่านมาการนำเสนอสถานการณ์ความยากจนจะให้ความสำคัญกับการพิจารณาคนจนเฉพาะตัวเงินเป็นหลัก ซึ่งแม้ว่าจะสามารถสะท้อนสถานการณ์ความยากจนได้ แต่ยังขาดความครอบคลุมความหมายของความยากจน ซึ่งมีความหมายที่กว้างมากกว่าการเจาะจงเฉพาะด้านรายได้เท่านั้น ตามนิยามของ United Nation (1998) ความยากจนคือการขาดโอกาสและทางเลือกอันเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งหมายถึงการขาดสมรรถนะในการมีส่วนร่วมในสังคม และหมายถึงการขาดอาหาร เสื้อผ้า ขาดโอกาสเข้าถึงการศึกษา หรือสถานพยาบาล รวมทั้งการไม่มีที่ดินทำกิน ไม่มีเครดิต และใช้ชีวิตในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยหรือเปราะบาง

ทั้งนี้ ปัจจุบันมีการพัฒนาวิธีการพิจารณาคนจนให้ครอบคลุมความหมายของความยากจนมากขึ้น โดยครอบคลุมถึงมิติที่ไม่ใช่ตัวเงิน หรือการขาดสเนในด้านต่างๆ (Non-monetary poverty) ได้แก่ ดัชนีความยากจนหลายมิติ (Multi-dimensional Poverty Index: MPI) ซึ่งประเทศไทยมีเป้าหมายการลดความยากจนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ในเป้าหมายการจัดความยากจนทุกรูปแบบ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม จึงได้ดำเนินการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติระดับประเทศขึ้น เพื่อใช้ในการนำเสนอสถานการณ์ความยากจนให้ครอบคลุมทุกมิติ รวมทั้งเพื่อเป็นตัวชี้วัดในการติดตามสถานการณ์ความยากจนภายใต้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ในเป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ และช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของสำนักงานฯ ทั้งในด้านการติดตามการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีในการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติในระดับประเทศ
- 2) เพื่อจัดทำตัวชี้วัดความยากจนหลายมิติระดับประเทศ ในการติดตามประเมินผลตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 และเป็นตัวชี้วัดตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 3) เพื่อการวิเคราะห์ความยากจนหลายมิติของประเทศ

“

Reduce at least by half the proportion of men, women and children of all ages living in poverty in all its dimensions according to national definitions.

”

1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ข้อมูลดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทย รวมถึงการวิเคราะห์ความยากจนหลายมิติของประเทศไทย ในด้านต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากความยากจนด้านรายได้หรือตัวเงิน
- 2) หน่วยงานเกี่ยวข้องนำตัวชี้วัดไปใช้ในการติดตามสถานการณ์การพัฒนา และนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายไปปรับใช้
- 3) องค์กรความรู้เกี่ยวกับความยากจนที่ครอบคลุมทุกมิติมากขึ้น รวมทั้งองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติ

บทที่ 2 วิธีการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติ

การจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติ (Multidimensional poverty index: MPI) ของประเทศไทยจัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมินระดับความยากจนของคนหรือครัวเรือนในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยากจนที่ไม่ใช่ตัวเงิน (Non-monetary poverty) เช่น การศึกษา สุขภาพ มาตรฐานความเป็นอยู่ เพื่อช่วยสะท้อนความยากจนที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น รวมทั้งแสดงความเชื่อมโยงระหว่างความยากจนในมุมมองหรือมิติต่าง ๆ ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น นอกจากนี้ การจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิตียังสามารถแสดงให้เห็นถึงความยากจนจากองค์ประกอบ 2 ส่วนเป็นสำคัญ ได้แก่ (1) สัดส่วนคนจนหลายมิติต่อประชากรทั้งหมด (The headcount ratio) และ (2) ระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจน (The intensity of poverty) โดยในส่วนของพัฒนาดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทย เป็นดังนี้

2.1 แนวทางการพัฒนาดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทย

การจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทยชุดนี้จัดทำขึ้น โดยอาศัยกลไกความร่วมมือกับหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความยากจน ได้แก่ องค์การยูนิเซฟประเทศไทย (UNICEF Thailand) และโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และแก้ไขความยากจนแห่งมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford Poverty and Human Development Initiative – OPHI) กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข สภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) สำนักงานสถิติแห่งชาติ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา และคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์ ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการจัดทำในรายงานฉบับนี้คือ ปี 2556 - 2560 เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบกับสถานการณ์ความยากจนในด้านตัวเงินที่ สศช. นำเสนอไว้อย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการดังนี้

2.1.1 การประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

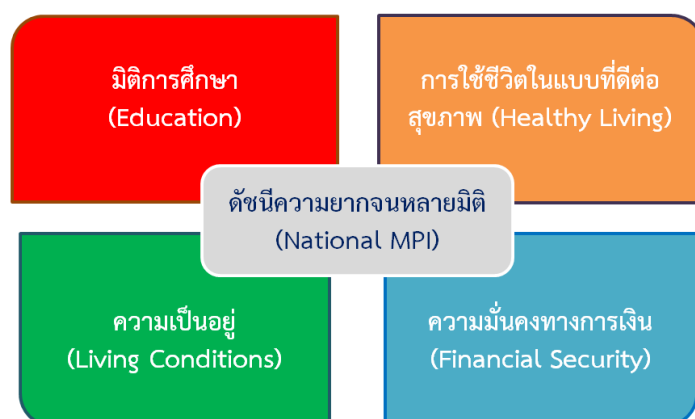
การจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติในระดับประเทศของประเทศไทย สศช. ได้ขอความอนุเคราะห์หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความยากจนมาเป็นที่ปรึกษาในการจัดทำ เพื่อให้การสนับสนุนด้านข้อมูล คำแนะนำ และข้อเสนอแนะการพัฒนาดัชนีความยากจนหลายมิติที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย ตลอดจนข้อแนะนำที่เกี่ยวข้องกับแนวทางและวิธีการในการแก้ปัญหาความยากจนในมิติต่าง ๆ ที่เหมาะสม โดยได้ดำเนินการประชุมหารือในระดับคณะที่ปรึกษาจำนวน 4 ครั้ง เพื่อพิจารณาข้อมูลที่ใช้ การกำหนดมิติและตัวชี้วัด และพิจารณาผลการศึกษา นอกจากนี้ยังได้รับการอนุเคราะห์จาก UNICEF และ OPHI ในการให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิค/วิธีการอีกจำนวน 3 ครั้ง

ทั้งนี้ ผลจากการประชุมคณะกรรมการให้คำปรึกษา และการประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ได้มีการเสนอให้ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเป็นข้อมูลหลักในการคำนวณ เนื่องจากเป็นข้อมูลเดียวกับข้อมูลที่ใช้ในการจัดทำเส้นความยากจน ทำให้สามารถนำเสนอสถานการณ์ความยากจนได้อย่างรอบด้านทั้งความยากจนด้านตัวเงิน และไม่ใช้ตัวเงิน โดยคณะที่ปรึกษาได้กำหนดมิติที่สำคัญ 4 มิติ ได้แก่ การศึกษา การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ความเป็นอยู่ และความมั่นคงทางการเงินและมีตัวชี้วัดที่ใช้ทั้งสิ้น 12 ตัวชี้วัด

3.1.2 มิติ และตัวชี้วัด

ผลจากการหารือกับผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ทำให้สามารถกำหนดองค์ประกอบมิติ และตัวชี้วัดสำหรับคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทย ดังนี้

1) **มิติ (Dimension)** แบ่งเป็น 4 มิติ ประกอบด้วยการศึกษา การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ความเป็นอยู่ และความมั่นคงทางการเงิน โดยกำหนดเกณฑ์ความขัดสนในระดับครัวเรือน เนื่องจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเป็นข้อมูลที่สำคัญในระดับครัวเรือน

2) **ตัวชี้วัดภายใต้มิติ** นับความสำคัญ และเกณฑ์ความขัดสน พิจารณาจากข้อคำถามในข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน อย่างไรก็ตามการสำรวจที่ไม่สามารถสอบถามได้ครอบคลุมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสุขภาพ จึงทำการปรับปรุงเป็นตัวชี้วัดที่ใกล้เคียงกับด้านสุขภาพ โดยเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนการใช้ชีวิตที่ดีต่อสุขภาพแทน รายละเอียดของตัวชี้วัดในแต่ละมิติ เป็นดังนี้

2.1) มิติด้านการศึกษา ประกอบด้วยตัวชี้วัดภายใต้มิตินี้ 3 ตัวชี้วัด ได้แก่

2.1.1) **จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา** พิจารณาจำนวนปีการศึกษาที่ได้รับของสมาชิกที่มีอายุระหว่าง 15 – 59 ปีภายในครัวเรือน ซึ่งจะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของประชากรภายในประเทศ โดยจะพิจารณาความขัดสนของแต่ละครัวเรือนจากการเปรียบเทียบกับการศึกษาภาคบังคับของประเทศไทย

เกณฑ์ความขัดสน มีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน ที่ (1) มีอายุอยู่ระหว่าง 15 – 29 ปี และจบการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 3 (การศึกษาระดับ 9 ปี) หรือ (2) มีอายุอยู่ระหว่าง 30 – 59 ปี และจบการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6 (การศึกษาระดับ 6 ปี)¹

2.1.2) การเข้าเรียนล่าช้า พิจารณาการเข้าเรียนล่าช้าของสมาชิกในครัวเรือน โดยพิจารณาเฉพาะกลุ่มเด็กช่วงอายุ 6 - 17 ปี ว่ากำลังศึกษาอยู่หรือไม่ และเรียนอยู่ในระดับการศึกษาที่เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็กหรือไม่

เกณฑ์ความขัดสน มีสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นเด็กอายุระหว่าง 6 – 17 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้กำลังเรียนอยู่ หรือ กำลังเรียนอยู่แต่ระดับชั้นที่เรียนล่าช้ากว่าที่ควร เกิน 2 ปีขึ้นไป (ยกเว้นในกรณีที่จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้ว)

2.1.3) การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่ พิจารณาการอยู่อาศัยของเด็กกับพ่อและ/หรือแม่ โดยใช้เป็นตัวบ่งชี้ถึงการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการของเด็กช่วงอายุก่อนเข้าเรียนในการศึกษาระดับ 6 ปี เนื่องจากกรณีที่เด็กอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของตนเอง จะทำให้เด็กมีโอกาสในการมีปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ เช่น การเล่นกับเด็ก การร้องเพลง/อ่านหนังสือให้เด็กฟัง เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กในระยะยาวต่อไป

เกณฑ์ความขัดสน ครัวเรือนมีเด็กอายุระหว่าง 0 – 6 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อและ/หรือแม่ (ในกรณีที่พ่อและ/หรือแม่มียังมีชีวิตอยู่)

ตารางที่ 2-1 ตัวชี้วัดและเกณฑ์ความขัดสนในมิติการศึกษา

มิติ	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ความขัดสน (ขัดสนถ้า
1.การศึกษา (Education)	จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา	มีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน : (1) อายุ 15 – 29 ปี และจบต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 3 (9 ปี) หรือ (2) อายุ 30 – 59 ปี และจบต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6 (6 ปี)
	การเข้าเรียนล่าช้า	ครัวเรือนที่มีเด็กอายุ 6 – 17 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้เรียน หรือเรียนล่าช้ากว่าที่ควรเกิน 2 ปีขึ้นไป ยกเว้นว่าจบม. 3
	การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่	ครัวเรือนที่มีเด็กอายุ 0 – 6 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อและ/หรือแม่ (ในกรณีที่พ่อและ/หรือแม่มียังมีชีวิตอยู่)

ที่มา : กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2.2) มิติด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ประกอบด้วยตัวชี้วัดภายใต้มิตินี้ 3 ตัวชี้วัด ได้แก่

¹ ตามการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2542 และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545 เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2545

2.2.1) น้ำดื่ม พิจารณาการเข้าถึงแหล่งน้ำดื่มของครัวเรือน โดยแหล่งน้ำดื่มที่เหมาะสมและถูกสุขลักษณะมีส่วนช่วยในการดำเนินชีวิตประจำวันที่ดีที่มีผลต่อสุขภาพทั้งในระยะสั้นและในระยะยาวของสมาชิกภายในครัวเรือน

เกณฑ์ความขัดสน ครัวเรือนใช้แหล่งน้ำดื่มจาก (1) บ่อบาดาลภายในบ้าน หรือ (2) บ่อบาดาลภายนอกบ้าน หรือ (3) แม่น้ำ/ ลำธาร/ คลอง/ น้ำตก/ ภูเขา หรือ (4) น้ำฝน หรือ (5) แหล่งอื่น ๆ

2.2.2) การดูแลตัวเอง พิจารณาจากข้อคำถามว่ามีความสามารถในการดูแลตนเอง การทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้ เช่น การอาบน้ำ กินอาหาร เป็นต้น โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีผู้ช่วยหรือผู้ดูแล ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงภาวะทางสุขภาพของบุคคลนั้น ๆ รวมถึงเป็นการพิจารณาว่าในครัวเรือนนั้น ๆ ไม่มีสมาชิกที่เป็นบุคคลพึ่งพิงที่อาจจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกคนอื่น ๆ ในครัวเรือน

เกณฑ์ความขัดสน ครัวเรือนมีสมาชิกอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไปอย่างน้อย 1 คน ไม่สามารถดูแลตนเองในชีวิตประจำวันได้ โดยไม่มีผู้ช่วยเหลือ และไม่สามารถเดินทางไปนอกเขตพื้นที่อยู่อาศัยได้โดยไม่ต้องมีผู้ดูแล

2.2.3) ความขัดสนด้านอาหาร พิจารณาการเข้าถึงสารอาหารที่เพียงพอต่อการมีสุขภาพที่ดี โดยใช้ค่าใช้จ่ายอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบเฉลี่ยต่อเดือนต่อคนของสมาชิกในครัวเรือนเปรียบเทียบกับเส้นความยากจนด้านอาหาร (food poverty line) ซึ่งแตกต่างกันตามเพศ อายุ แบบแผนการบริโภค และค่าครองชีพที่แตกต่างกันตามภูมิภาคและพื้นที่

เกณฑ์ความขัดสน ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร โดยคำนวณจาก ปริมาณสารอาหาร (แคลอรี) ขั้นต่ำที่คนแต่ละช่วงอายุ และเพศมีความต้องการต่อวัน

ตารางที่ 2-2 ตัวชี้วัดและเกณฑ์ความขัดสนในมิติการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ

มิติ	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ความขัดสน (ขัดสนถ้า)
2. การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ (Healthy living)	น้ำดื่ม	ครัวเรือนดื่มน้ำจาก (1) บ่อบาดาลภายในบ้าน หรือ (2) บ่อบาดาลภายนอกบ้าน หรือ (3) แม่น้ำ/ ลำธาร/ คลอง/ น้ำตก/ ภูเขา หรือ (4) น้ำฝน หรือ (5) แหล่งอื่น ๆ
	การดูแลตัวเอง	ครัวเรือนที่มีสมาชิกอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป อย่างน้อย 1 คน ไม่สามารถดูแลตนเองในชีวิตประจำวันได้ โดยไม่มีผู้ช่วยเหลือ และไม่สามารถเดินทางไปนอกเขตพื้นที่อยู่อาศัยได้ โดยไม่ต้องมีผู้ดูแล
	ความขัดสนด้านอาหาร	ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร ซึ่งคำนวณจาก ปริมาณสารอาหาร (แคลอรี) ขั้นต่ำที่คนแต่ละช่วงอายุ และเพศ มีความต้องการต่อวัน

ที่มา : กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2.3) มิติด้านความเป็นอยู่ ประกอบด้วยตัวชี้วัดภายใต้มิตินี้ 3 ตัวชี้วัด ได้แก่

2.3.1) การกำจัดขยะภายในครัวเรือน สาเหตุที่ใช้เนื่องจาก วิธีการกำจัดขยะเป็นเครื่องบ่งชี้สภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยของครัวเรือน ซึ่งหากครัวเรือนมีการกำจัดขยะที่ถูกต้อง จะสะท้อนการอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่ดี

เกณฑ์ความขัดสน ครัวเรือนมีการกำจัดขยะในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งต่อไปนี การกำจัดขยะในรูปแบบ (1) การเผา หรือ (2) การฝังกลบ หรือ (3) การทิ้งลงแม่น้ำ ลำคลอง หรือ (4) การทิ้งตามที่ว่าง/ที่สาธารณะ

2.3.2) การใช้อินเทอร์เน็ต เป็นตัวชี้วัดการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในปัจจุบันสำหรับประเทศที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง ซึ่งจะสะท้อนโอกาสการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของครัวเรือน

เกณฑ์ความขัดสน ครัวเรือนไม่มีอินเทอร์เน็ตใช้

2.3.3) การถือครองทรัพย์สิน ความเป็นเจ้าของหรือการถือครองสินทรัพย์เป็นเครื่องบ่งชี้ระดับความมั่งคั่งของแต่ละครัวเรือน เนื่องจากหากครัวเรือนมีสินทรัพย์จำนวนมาก สะท้อนว่า ครัวเรือนดังกล่าวมีแนวโน้มความเป็นอยู่ที่ดี ขณะที่หากมีสินทรัพย์จำนวนน้อยก็จะมีแนวโน้มความเป็นอยู่ที่ไม่ดี ซึ่งการถือครองทรัพย์สินนี้ สามารถจำแนกสิ่งของออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ (1) สิ่งของชิ้นเล็ก ได้แก่ วิทยุ โทรศัพท์ เครื่องปรับอากาศ จักรยาน โทรศัพท์ และตู้เย็น และ (2) สิ่งของชิ้นใหญ่ ได้แก่ รถยนต์ และเรือ

เกณฑ์ความขัดสน ครัวเรือนไม่ได้เป็นเจ้าของสิ่งของชิ้นเล็กอย่างน้อย 4 ชิ้น และไม่มีของชิ้นใหญ่อย่างน้อย 1 ชิ้น

ตารางที่ 2-3 ตัวชี้วัดและเกณฑ์ความขัดสนในมิติความเป็นอยู่

มิติ	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ความขัดสน (ขัดสนถ้า)
3. ความเป็นอยู่ (Living conditions)	การกำจัดขยะ	ครัวเรือนใช้วิธีการกำจัดขยะโดย (1) การเผา หรือ (2) การฝังกลบ หรือ (3) การทิ้งลงแม่น้ำ ลำคลอง หรือ (4) การทิ้งตามที่ว่าง ที่สาธารณะ หรือ (5) อื่น ๆ
	การใช้อินเทอร์เน็ต	ครัวเรือนที่สมาชิกไม่มีการใช้อินเทอร์เน็ตเลย
	การถือครองสินทรัพย์	ไม่ได้เป็นเจ้าของสิ่งของชิ้นเล็กอย่างน้อย 4 ชิ้น และไม่มีของชิ้นใหญ่อย่างน้อย 1 ชิ้น

ที่มา : กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2.4) มิติด้านความมั่นคงทางการเงิน ประกอบด้วยตัวชี้วัดภายใต้มิตินี้ 3 ตัวชี้วัด ได้แก่

2.4.1) การออม เป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนการเตรียมความพร้อมหรือการปรับตัวของครัวเรือนในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เพราะจะแสดงให้เห็นการเก็บออมเงินของครัวเรือนเพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมผู้สูงอายุและการเปลี่ยนแปลงแบบกะทันหันที่อาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือนนำไปสู่การส่งเสริมนโยบายเกี่ยวกับการสร้างโครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม (Social safety net) และเป้าหมายเชิงนโยบายในการพัฒนาแบบก้าวหน้า เพื่อสะท้อนความเป็นอยู่และความเข้มแข็งของครัวเรือนในระดับมาตรฐานเช่นเดียวกับประเทศพัฒนาแล้ว

เกณฑ์ความขาดสน ครัวเรือนไม่มีสินทรัพย์ทางการเงินเพื่อเก็บออม อาทิ (1) สินทรัพย์ทางการเงิน เช่น เงินสด บัญชีเงินฝาก กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เป็นต้น (2) สินทรัพย์ทางการเงินเพื่อการลงทุน เช่น พันธบัตร กองทุนรวม LTF RMF เป็นต้น (3) สินทรัพย์อื่น ๆ เช่น ทอง อัญมณี ลูกหนี้ เป็นต้น

2.4.2) ภาระทางการเงิน สะท้อนปัญหาพื้นฐานทางการเงินของครัวเรือน โดยขอบเขตเวลาเป็นการถามในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ซึ่งเป็นการประเมินภาพรวมของครัวเรือน ภาระทางการเงินเป็นตัวแปรสำคัญในการแสดงให้เห็นความมั่นคงของครัวเรือน ซึ่งครัวเรือนที่มีปัญหาภาระทางการเงินจะเชื่อมโยงให้เห็นปัญหาอื่น ๆ ไปพร้อมกัน เช่น ความเพียงพอรายได้ เงินออม การวางแผนทางการเงิน วินัยทางการเงินคลัง เป็นต้น

เกณฑ์ความขาดสน ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ครัวเรือนมีปัญหาในการจ่ายค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำ ค่าไฟ หรือค่าเล่าเรียน

2.4.3) บำเหน็จ/บำนาญ สะท้อนให้เห็นการเข้าถึงและความครอบคลุมของระบบประกันสังคม (Social protection) และการช่วยเงินทางสังคม (Social assistance) เพราะตัวชี้วัดบ่งชี้การเตรียมความพร้อมและความสามารถในการดำเนินชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งควรมีการวางแผนและระบบการประกันสังคมรองรับการดำเนินชีวิตอันเป็นตัวส่งเสริมความมั่นคงทางการเงินและการใช้ชีวิต และสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหรือข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในประเด็นเกี่ยวกับการสร้างระบบประกันสังคมและการช่วยเหลือทางสังคม รวมทั้งสามารถพิจารณาในมิติความเพียงพอของเม็ดเงินบำเหน็จ/ บำนาญ และเงินสงเคราะห์อื่น ๆ ของครัวเรือนได้เช่นกัน

เกณฑ์ความขาดสน ครัวเรือนมีสมาชิกอย่างน้อย 1 คน ที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และไม่มีเงินบำเหน็จ บำนาญ เบี้ยหวัด และเงินสงเคราะห์ต่าง ๆ

ตารางที่ 2-4 ตัวชี้วัดและเกณฑ์ความขาดสนในมิติความมั่นคงทางการเงิน

มิติ	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ความขาดสน (ขาดสนถ้า
4. ความมั่นคงทางการเงิน (Financial security)	การออม	ครัวเรือนไม่มีสินทรัพย์ทางการเงินเพื่อเก็บออม
	ภาระทางการเงิน	ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ครัวเรือนมีปัญหาในการจ่ายค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำ ค่าไฟ หรือค่าเล่าเรียน
	บำเหน็จ/ บำนาญ	ครัวเรือนมีสมาชิกอย่างน้อย 1 คน ที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และไม่มีเงินบำเหน็จ บำนาญ เบี้ยหวัด และเงินสงเคราะห์ต่าง ๆ

ที่มา : กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2.2 น้ำหนักและ poverty cut-off

2.2.1 น้ำหนักของแต่ละมิติและตัวชี้วัด

การคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติครั้งนี้กำหนดให้ทั้ง 4 มิติมีน้ำหนักเท่ากัน และในแต่ละมิติมีตัวชี้วัด 3 ตัวชี้วัด ทำให้น้ำหนักของแต่ละมิติเท่ากันที่ร้อยละ 25 และน้ำหนักของตัวชี้วัดเท่ากันที่ร้อยละ 8.3 ทั้งนี้ แต่ละตัวชี้วัดมีค่าน้ำหนักตามปรากฏในตารางที่ 2-5

ตารางที่ 2-5 สรุปมิติ ตัวชี้วัด เกณฑ์ความขาดสน และน้ำหนักของตัวชี้วัด

มิติ	ตัวชี้วัด	เกณฑ์ความขาดสน (ขาดสนถ้า)	น้ำหนัก
1. การศึกษา (Education)	1) จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา	มีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน : (1) อายุ 15 – 29 ปี และจบต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 3 (9 ปี) หรือ (2) อายุ 30 – 59 ปี และจบต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6 (6 ปี)	1/12
	2) การเข้าเรียนล่าช้า	ครัวเรือนที่มีเด็กอายุ 6 – 17 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้เรียน หรือเรียนล่าช้ากว่าที่ควรเกิน 2 ปีขึ้นไป ยกเว้นว่าจบม. 3	1/12
	3) การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่	ครัวเรือนที่มีเด็กอายุ 0 – 6 ปี อย่างน้อย 1 คน ที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่/หรือแม่ (ในกรณีที่พ่อแม่/หรือแม่ยังมีชีวิตอยู่)	1/12
2. การใช้ชีวิต ในแบบที่ดี ต่อสุขภาพ (Healthy living)	4) น้ำดื่ม	ครัวเรือนที่ได้น้ำจาก (1) บ่อบาดาลภายในบ้าน หรือ (2) บ่อบาดาลภายนอกบ้าน หรือ (3) แม่น้ำ/ ลำธาร/ คลอง/ น้ำตก/ ภูเขา หรือ (4) น้ำฝน หรือ (5) แหล่งอื่น ๆ	1/12
	5) การดูแลตัวเอง	ครัวเรือนที่สมาชิกอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป อย่างน้อย 1 คน ไม่สามารถดูแลตนเองในชีวิตประจำวันได้ โดยไม่มีผู้ช่วยเหลือ และไม่สามารถเดินทางไปนอกเขตพื้นที่อยู่อาศัยได้ โดยไม่ต้องมีผู้ดูแล	1/12
	6) ความขาดสนด้านอาหาร	ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านอาหาร ซึ่งคำนวณจาก ปริมาณสารอาหาร (แคลอรี) ขั้นต่ำที่คนแต่ละช่วงอายุ และเพศมีความต้องการต่อวัน	1/12
3. ความ เป็นอยู่ (Living condition s)	7) การกำจัดขยะ	ครัวเรือนใช้วิธีการกำจัดขยะโดย (1) การเผา หรือ (2) การฝังกลบ หรือ (3) การทิ้งลงแม่น้ำ ลำคลอง หรือ (4) การทิ้งตามที่ว่าง ที่สาธารณะ หรือ (5) อื่น ๆ	1/12
	8) การใช้อินเทอร์เน็ต	ครัวเรือนที่สมาชิกไม่มีการใช้อินเทอร์เน็ตเลย	1/12
	9) การถือครองสินทรัพย์	ไม่ได้เป็นเจ้าของสิ่งของชิ้นเล็กอย่างน้อย 4 ชิ้น และไม่มีของชิ้นใหญ่อย่างน้อย 1 ชิ้น	1/12
4. ความมั่นคง ทางการเงิน (Financial security)	10) การออม	ครัวเรือนไม่มีสินทรัพย์ทางการเงินเพื่อเก็บออม	1/12
	11) ภาระทางการเงิน	ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ครัวเรือนมีปัญหาในการจ่ายค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำ ค่าไฟ หรือค่าเล่าเรียน	1/12
	12) บำเหน็จ/ บำนาญ	ครัวเรือนมีสมาชิกอย่างน้อย 1 คน ที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และไม่มีเงินบำเหน็จ บำนาญ เบี้ยหวัด และเงินสงเคราะห์ต่าง ๆ	1/12

ที่มา : กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3.2.2 การกำหนด poverty cut-off

การกำหนดร้อยละของความขาดสนที่จะทำให้ครัวเรือนเป็นครัวเรือนยากจน โดยถ้าครัวเรือนมีความขาดสนต่ำกว่าระดับ poverty cut-off จะถือว่าครัวเรือนนั้นเป็นครัวเรือนไม่ยากจน ซึ่งจากการประชุมคณะที่ปรึกษากำหนดให้ poverty cut-off อยู่ที่ร้อยละ 26 ซึ่งหมายความว่า ครัวเรือนจะถือว่าเป็นครัวเรือน

ยากจน หากมีความขัดสนรวม (ตามน้ำหนักของตัวชี้วัด) มากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 26 หรือมากกว่า 1 มิติ ทั้งนี้ สมาชิกทั้งหมดในครัวเรือนที่ยากจนถือว่าเป็นคนยากจน

2.3 ความสัมพันธ์ของตัวชี้วัด และระดับความขัดสน

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวชี้วัดที่นำมาใช้ในการจัดทำ พบว่า ค่าสหสัมพันธ์ (correlation) ของตัวชี้วัดที่นำมาใช้มีระดับค่อนข้างต่ำ ความสัมพันธ์ของตัวชี้วัดที่สูงที่สุดคือ ความสัมพันธ์ของการจัดการขยะกับน้ำดื่ม โดยมีความสัมพันธ์เพียงร้อยละ 25.3 ซึ่งถือว่าต่ำมาก สะท้อนว่าตัวชี้วัดที่นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน

ตารางที่ 2-6 ค่าสหสัมพันธ์ (correlation) ของตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด	จำนวนปี	เรียน ล่าช้า	อยู่กับพ่อ แม่	น้ำดื่ม	ดูแลตัวเอง	ขัดสน อาหาร	การจัดการ ขยะ	อินเทอร์เน็ต	สินทรัพย์	การออม	ภาระ การเงิน
จำนวนปี	1.000										
เรียนล่าช้า	0.169	1.000									
อยู่กับพ่อแม่	0.091	-0.005	1.000								
น้ำดื่ม	0.095	0.031	0.043	1.000							
ดูแลตัวเอง	0.017	0.020	-0.011	0.003	1.000						
ขัดสนอาหาร	0.112	0.090	0.018	0.127	0.045	1.000					
การจัดการขยะ	0.095	0.037	0.061	0.253	-0.003	0.111	1.000				
อินเทอร์เน็ต	0.086	-0.015	0.077	0.135	0.020	0.123	0.132	1.000			
สินทรัพย์	0.042	0.069	-0.023	0.047	-0.004	0.046	0.044	0.152	1.000		
การออม	0.016	0.021	0.017	-0.004	0.007	0.035	-0.016	0.063	0.080	1.000	
ภาระการเงิน	0.057	0.057	0.045	0.024	0.012	0.075	0.029	0.011	0.084	0.077	1.000
บำนาญ/ บำนาญ	-0.124	-0.023	0.027	0.082	0.113	0.140	0.047	0.162	-0.062	0.010	-0.018

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

บทที่ 3 : ผลการศึกษา

3.1 ดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทย

ผลการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติโดยใช้เกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off) ที่ร้อยละ 26 หรือคนจนคือคนที่มีความขัดสนสูงกว่า 1 มิติจาก 4 มิติ พบว่า ในปี 2560 สัดส่วนของคนจนหลายมิติเท่ากับ ร้อยละ 17.6 หรือมีคนยากจนหลายมิติจำนวน 11.9 ล้านคน และมีค่าความขัดสนเฉลี่ยในกลุ่มคนยากจนหรือความรุนแรงของปัญหาความยากจนที่ร้อยละ 38.7 หรือคนยากจนมีระดับความขัดสนเฉลี่ยที่ 38.7 จาก 100 โดยมีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติ หรือ MPI มีค่าเท่ากับ 0.068

ตารางที่ 3-1 ดัชนีความยากจนหลายมิติปี 2560

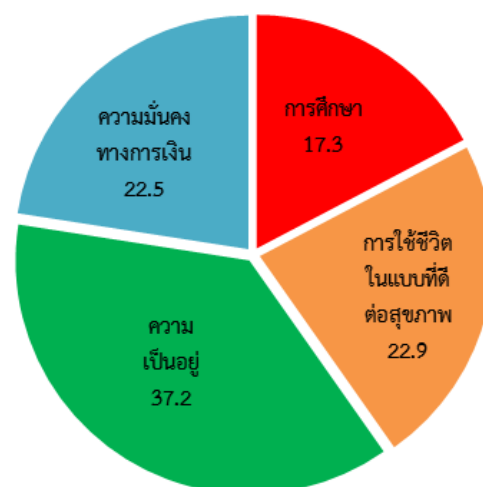
ปี 2560	
สัดส่วนคนยากจนหลายมิติ (%)	17.61
ความรุนแรงของปัญหาความยากจน (%)	38.70
Multidimensional poverty index	0.068

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติมากที่สุด ได้แก่ มิติด้านความเป็นอยู่ซึ่งส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติที่ร้อยละ 37.2 โดยมาจากความขัดสนในด้านการกำจัดขยะ และการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นหลัก รองลงมาได้แก่ มิติด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ และมิติด้านความมั่นคงทางการเงิน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติในอัตราที่ใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 22.9 และ 22.5 ตามลำดับ ในขณะที่มิติด้านการศึกษาส่งผลกระทบต่อความยากจนหลายมิติในภาพรวมน้อยที่สุดที่ร้อยละ 17.3

ตารางที่ 3-2 อัตราส่วนการส่งผลกระทบต่อความยากจนของแต่ละตัวชี้วัดและมิติ (ร้อยละ)

มิติ	ตัวชี้วัด	อัตราส่วนการส่งผลกระทบต่อความยากจน (%)
การศึกษา (Education)	จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา	12.1
	การเข้าเรียนล่าช้า	1.7
	การอยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่	3.5
การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ (Healthy Living)	น้ำดื่ม	10.6
	การดูแลตัวเอง	1.5
	ความขัดสนด้านอาหาร	10.8
ความเป็นอยู่ (Living Conditions)	การกำจัดขยะ	13.9
	การใช้อินเทอร์เน็ต	13.9
	การถือครองสินทรัพย์	9.5
ความมั่นคงทางการเงิน (Financial Security)	การออม	2.9
	ภาระทางการเงิน	4.9
	บำนาญ/บำนาญ	14.7

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติ จากตัวชี้วัดในตารางที่ 3-2 พบว่า การไม่มีบำเหน็จ/บำนาญ (ไม่รวมเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และเบี้ยคนพิการ) เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ส่งผลให้ครัวเรือนเป็นครัวเรือนยากจนหลายมิติ ซึ่งเชื่อมโยงกับระบบบำเหน็จ/บำนาญของไทย ที่ปัจจุบันมีเพียงกลุ่มข้าราชการ และลูกจ้างในระบบประกันสังคมเท่านั้นที่จะได้รับสิทธิ ขณะที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนเป็นอันดับสองคือการกำจัดขยะ และการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ซึ่งการกำจัดขยะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในด้านความเป็นอยู่ของครัวเรือน ขณะที่การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตสะท้อนให้เห็นว่า ครัวเรือนยากจนขาดโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลและพัฒนาในด้านต่างๆ ที่จำเป็นในปัจจุบัน ขณะที่ปัจจัยต่อมาคือการศึกษา ซึ่งส่งผลต่อคนยากจนหลายมิติร้อยละ 12.1 สะท้อนให้เห็นว่าคนยากจนยังมีระดับการศึกษาที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในปัจจุบัน ดังนั้นจะต้องมีการพัฒนาระบบการฝึกทักษะให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อให้คนไทยมีทักษะเพียงพอ และเชื่อมโยงกับกลไกค่าจ้างที่มีประสิทธิภาพ

เมื่อพิจารณาความยากจนหลายมิติจำแนกตามเพศของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเพศหญิงมีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติสูงกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเพศชายเพียงเล็กน้อย โดย หัวหน้าครัวเรือนเพศหญิงมีค่า MPI ที่ 0.073 ขณะที่ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายมีค่า MPI ที่ 0.065 โดยครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิงมีสัดส่วนคนจนที่ร้อยละ 18.7 ขณะที่หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศชายมีสัดส่วนคนจนที่ร้อยละ 17.0 สำหรับความรุนแรงของปัญหาความยากจนของครัวเรือนทั้งสองกลุ่มใกล้เคียงกัน

เมื่อพิจารณาความยากจนหลายมิติตามขนาดของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่า 5 คน มีค่า MPI ที่ 0.063 และมีสัดส่วนคนจนที่ร้อยละ 16.5 และระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจนที่ร้อยละ 38.3 ขณะที่ครัวเรือนที่มีขนาด 5 คนขึ้นไป มีค่า MPI ที่ 0.081 และมีสัดส่วนคนจนที่ร้อยละ 20.5 ซึ่งสูงกว่าครัวเรือนขนาดเล็ก แต่ระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจนอยู่ที่ร้อยละ 39.2 ซึ่งมีค่าใกล้เคียงกัน นอกจากนี้เมื่อพิจารณาครัวเรือนแอ่งกลาง พบว่า ครัวเรือนแอ่งกลางมีค่า MPI ในระดับสูงที่ 0.132 โดยมีสัดส่วนคนยากจนหลายมิติในครัวเรือนแอ่งกลางเท่ากับร้อยละ 34.7 ซึ่งสูงกว่าครัวเรือนในกลุ่มอื่นมาก

ตารางที่ 3-3 ดัชนีความยากจนหลายมิติจำแนกตามกลุ่มสำคัญ

	MPI	สัดส่วนคนจน (%)	ระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจน (%)
เพศของหัวหน้าครัวเรือน			
ชาย	0.065	17.0	38.4
หญิง	0.073	18.7	39.2
ขนาดครัวเรือน			
น้อยกว่า 5 คน	0.063	16.5	38.3
5 คนขึ้นไป	0.081	20.5	39.5
ครัวเรือนแอ่งกลาง ²	0.132	34.7	38.0

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

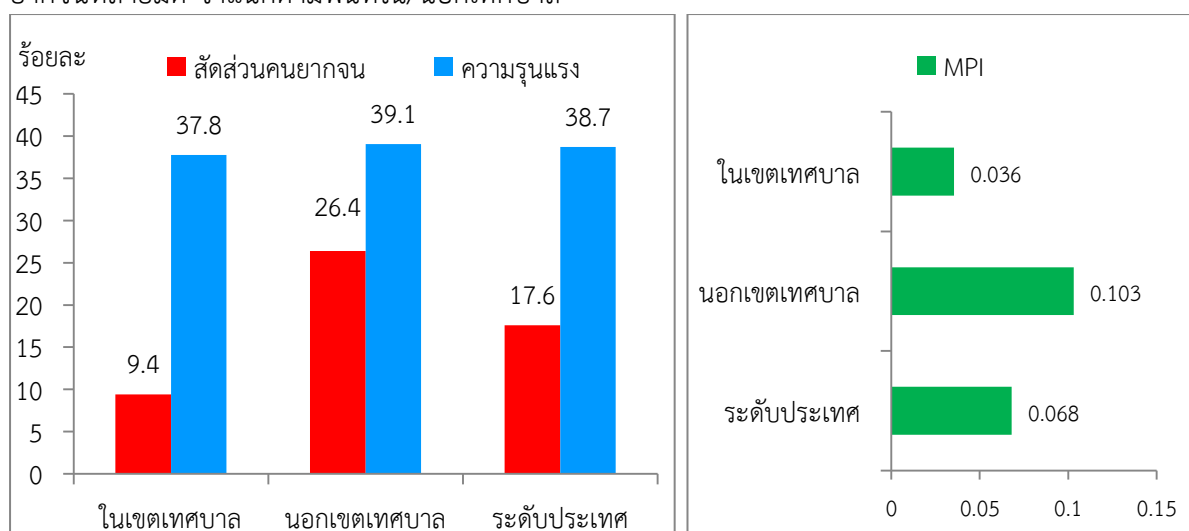
² ครัวเรือนแอ่งกลางคือครัวเรือนที่มีสมาชิกเฉพาะผู้สูงอายุ และเด็ก

3.2 ดัชนีความยากจนหลายมิติจำแนกเชิงพื้นที่

3.2.1 จำแนกตามเขตเทศบาล/นอกเทศบาล

หากพิจารณาดัชนีความยากจนหลายมิติระหว่างพื้นที่ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล จากแผนภาพ 3-1 พบว่า นอกเขตเทศบาลมีค่าดัชนีความยากจนหลายมิตินอกจากนี้ในเขตเทศบาล โดยทั้งสัดส่วนคนยากจนและความรุนแรงของปัญหาความยากจนนอกเขตเทศบาลนั้นมีค่าสูงกว่าในเขตเทศบาล แต่สัดส่วนคนยากจนหลายมิตินอกเขตเทศบาลมีสัดส่วนที่สูงกว่ามาก โดยสัดส่วนคนยากจนหลายมิตินอกเขตเทศบาลมีค่าเท่ากับร้อยละ 26.4 ในขณะที่ในเขตเทศบาลมีสัดส่วนคนยากจนเพียงร้อยละ 9.4

แผนภาพ 3-1 การเปรียบเทียบสัดส่วนความยากจนหลายมิติ ความรุนแรงของความยากจน และค่าดัชนีความยากจนหลายมิติ จำแนกตามพื้นที่ใน/นอกเทศบาล

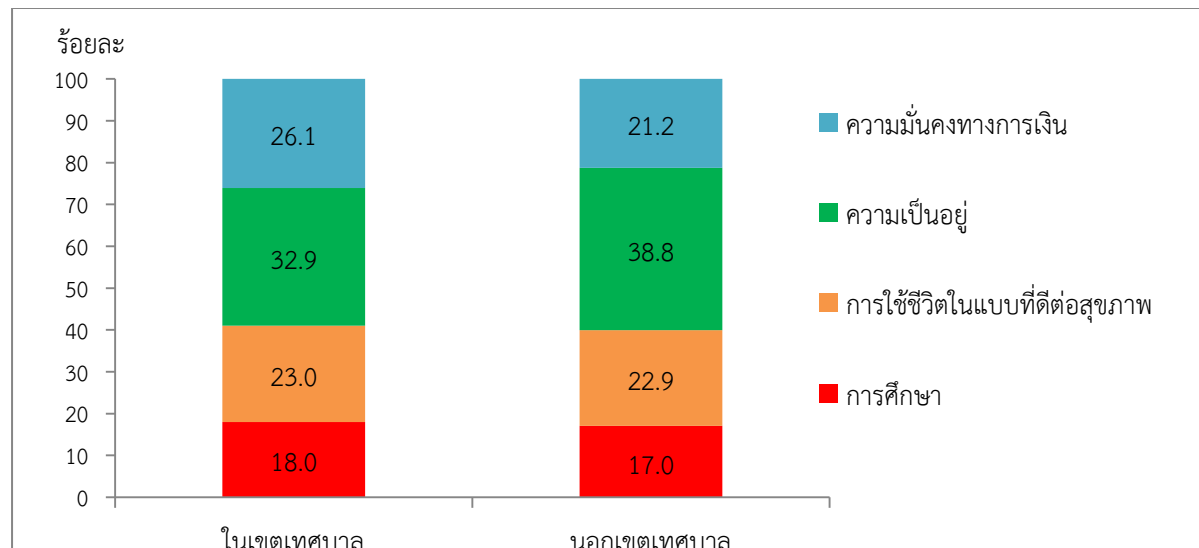
ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

เมื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติจำแนกตามพื้นที่ใน/นอกเขตเทศบาล พบว่า คนยากจนหลายมิติในพื้นที่นอกเขตเทศบาลมีปัญหาเกี่ยวกับการกำจัดขยะสูง คิดเป็นร้อยละ 16.2 ขณะที่คนที่คนยากจนหลายมิติในเขตเทศบาลมีปัญหาในด้านดังกล่าวเพียงร้อยละ 7.5 ซึ่งเป็นไปตามสภาพความเป็นจริงในพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลจะมีรูปแบบการกำจัดขยะที่มีประสิทธิภาพมากกว่า ขณะที่ภายนอกเขตเทศบาลโดยเฉพาะในต่างจังหวัดส่วนใหญ่ยังไม่มีระบบการจัดเก็บขยะที่เหมาะสม ประเด็นข้างต้นยังชี้ให้เห็นว่า เพื่อยกระดับสภาพความเป็นอยู่ของคนในแต่ละพื้นที่ นอกจากการจัดเก็บขยะในบ้านแล้ว สถานที่ทิ้งขยะก็ควรมีการจัดการที่เหมาะสมด้วย โดยในปัจจุบันเมื่อเทศบาลเก็บขยะตามบ้านเรือนแล้ว มักจะนำไปทิ้งในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง หรือใช้การฝังกลบ ซึ่งจะส่งผลเสียต่อทั้งสภาพแวดล้อมในพื้นที่นั้น ๆ และอาจก่อให้เกิดมลพิษที่แพร่กระจายลงสู่ดิน หรือแม่น้ำลำคลองอีกด้วย

ในทำนองเดียวกันตัวชี้วัดด้านน้ำดื่ม และความขัดสนด้านอาหารก็มีความแตกต่างระหว่างเขตการปกครองเช่นกัน โดยด้านน้ำดื่มนอกเขตเทศบาลจะมีปัญหาที่สูงกว่าในเขตเทศบาล ขณะที่ความขัดสนด้าน

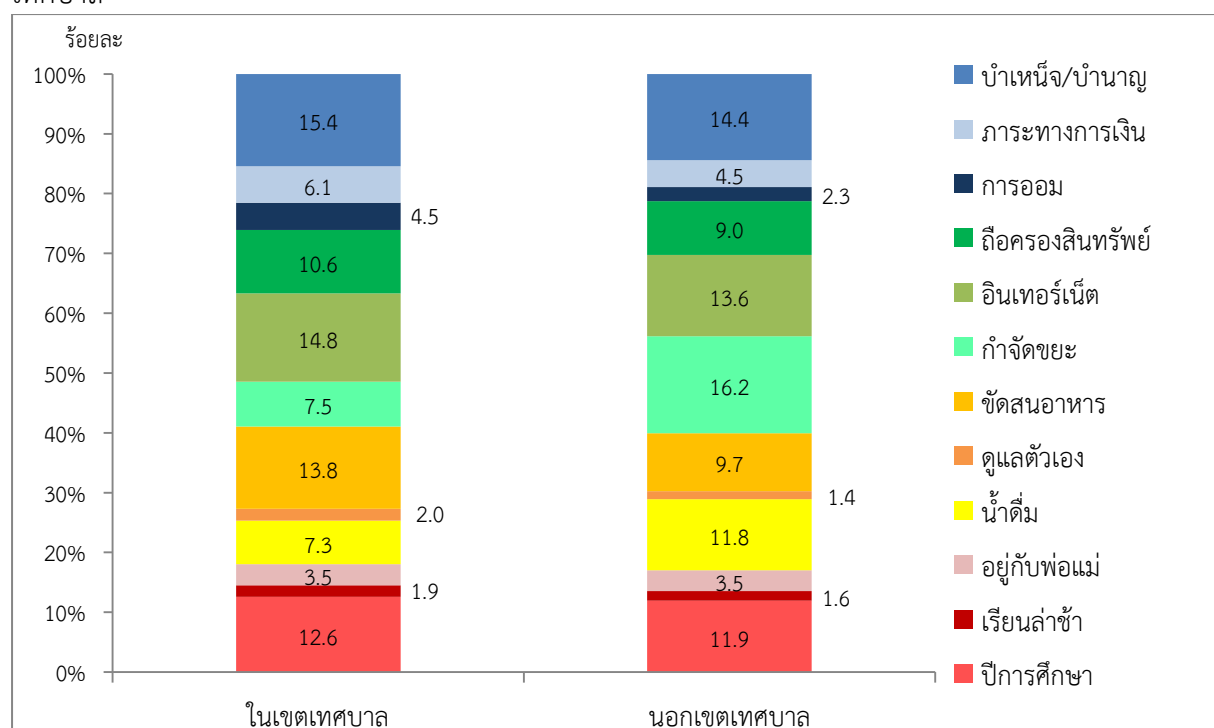
อาหารในเขตเทศบาลกลับมีปัญหาที่สูงกว่า ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาจึงควรพิจารณาจากปัจจัยที่สำคัญในแต่ละพื้นที่

แผนภาพ 3-2 การเปรียบเทียบอัตราการส่งผลกระทบต่อความยากจนจากแต่ละมิติ จำแนกตามพื้นที่ใน/นอกเทศบาล

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

แผนภาพ 3-3 การเปรียบเทียบอัตราการส่งผลกระทบต่อความยากจนจากแต่ละตัวชี้วัด จำแนกตามพื้นที่ใน/นอกเทศบาล

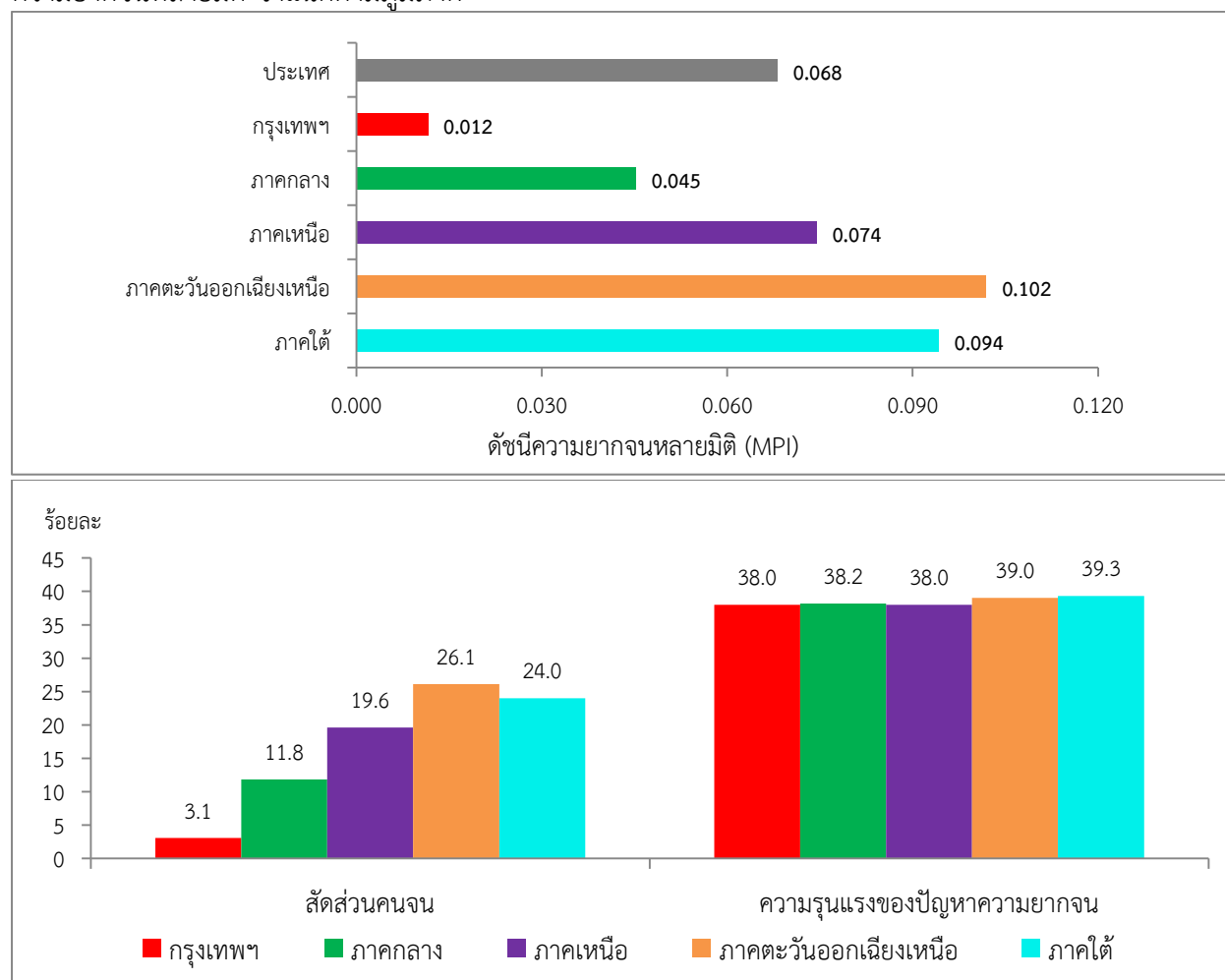

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

3.2.2 ความยากจนหลายมิติในภูมิภาค

เมื่อพิจารณาดัชนีความยากจนหลายมิติโดยจำแนกตามภูมิภาค จากแผนภาพ 3-4 พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติสูงสุด เท่ากับ 0.102 รองลงมาได้แก่ ภาคใต้ (0.094) ภาคเหนือ (0.074) และภาคกลาง (0.045) ในขณะที่กรุงเทพมหานครมีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติต่ำที่สุด เท่ากับ 0.012 โดยเมื่อพิจารณาสัดส่วนคนจน พบว่า ลำดับมีความสอดคล้องกับค่า MPI กล่าวคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนคนยากจนหลายมิติมากที่สุดที่ร้อยละ 26.1 และกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนคนจนน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 3.1 เท่านั้น ขณะที่ระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจนมีความแตกต่างกันไม่มาก โดยอยู่ระหว่างร้อยละ 38.0 – 39.9 โดยที่ภาคใต้มีค่าความรุนแรงมากที่สุดที่ ร้อยละ 39.3

แผนภาพ 3-4 การเปรียบเทียบสัดส่วนความยากจนหลายมิติ ความรุนแรงของความยากจน และค่าดัชนีความยากจนหลายมิติ จำแนกตามภูมิภาค

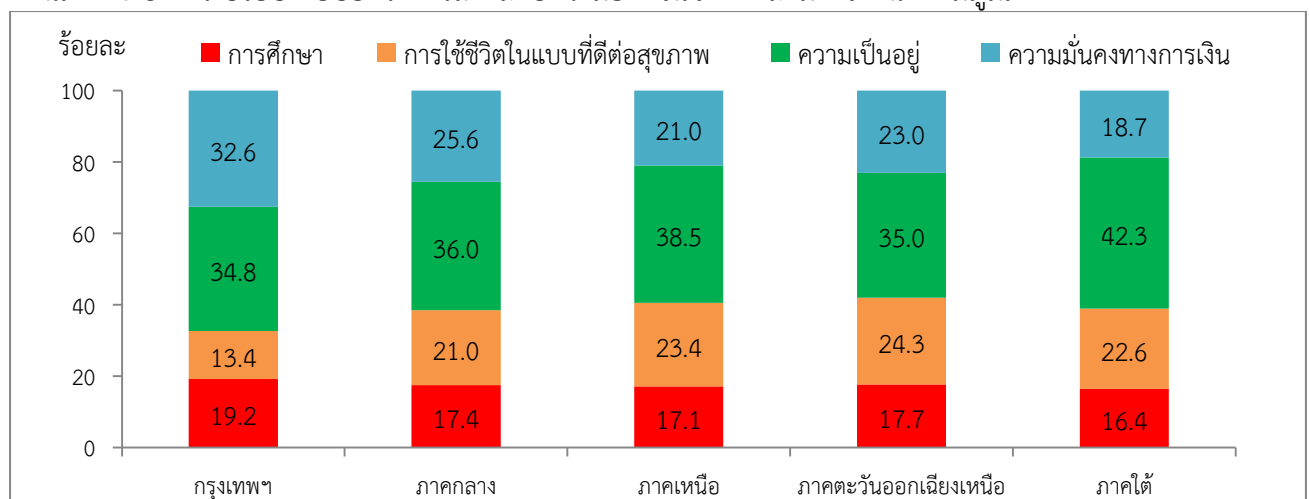
ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติในแต่ละภูมิภาคนั้น มีความแตกต่างกันอยู่บ้างเล็กน้อย โดยเฉพาะระหว่างกรุงเทพมหานคร และภูมิภาคอื่น ๆ จากแผนภาพ 3-5 ความยากจนในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มาจากมิติด้านความเป็นอยู่และมิติด้านความมั่นคงทางการเงินเป็นหลัก มีอัตรา

การส่งผลต่อความยากจนที่ใกล้เคียงกันเท่ากับร้อยละ 34.8 และ 32.6 ตามลำดับ ในขณะที่ภูมิภาคอื่น ๆ มีอัตราการส่งผลต่อความยากจนจากมิติด้านความเป็นอยู่สูงที่สุด

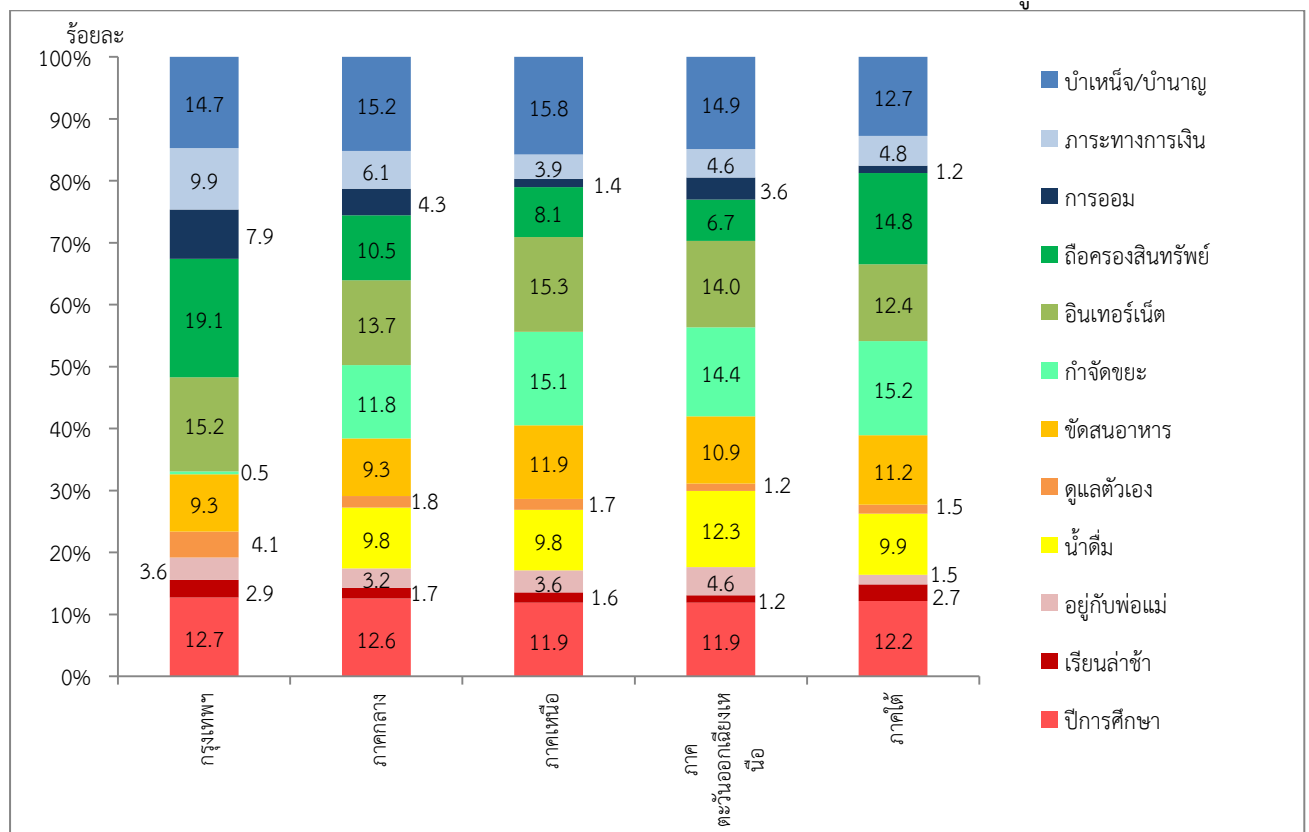
ความแตกต่างข้างต้นยังสามารถชี้ว่าหากต้องการลดจำนวนคนยากจนหลายมิติ ควรให้ความสำคัญกับมิติด้านความเป็นอยู่เป็นอันดับแรก ซึ่งนอกจากจะทำให้สามารถลดความยากจนในภาคที่มีสัดส่วนคนจนสูงได้แล้วยังช่วยลดปัญหาความยากจนในภาคอื่นด้วย เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่กระทบต่อคนยากจนในทุกภูมิภาค โดยหากพิจารณาตัวชี้วัดในมิติด้านความเป็นอยู่ จะพบว่า การถือครองทรัพย์สิน และอินเทอร์เน็ตเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญที่ต้องได้รับการยกระดับให้ดีขึ้น โดยในด้านการถือครองทรัพย์สินอาจให้ความสำคัญกับนโยบายในการส่งเสริมการมีงานทำหรือรายได้ให้กับครัวเรือน เพราะเมื่อครัวเรือนมีรายได้ก็นำรายได้ไปซื้อทรัพย์สินที่จำเป็น ขณะที่อินเทอร์เน็ตจำเป็นต้องมีการกระจายโครงสร้างพื้นฐานในด้านนี้ให้เหมาะสม และให้คนในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงได้ ภายใต้ต้นทุนที่ไม่สูงนัก

แผนภาพ 3-5 การเปรียบเทียบอัตราการส่งผลต่อความยากจนจากแต่ละมิติ จำแนกตามภูมิภาค

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

แผนภาพ 3-6 การเปรียบเทียบอัตราการส่งผลกระทบต่อความยากจนจากแต่ละตัวชี้วัด จำแนกตามภูมิภาค

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

3.2.3 ความยากจนหลายมิติรายจังหวัด

เมื่อพิจารณาดัชนีความยากจนหลายมิติรายจังหวัด พบว่า จังหวัดที่มีค่าดัชนีสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ นราธิวาส สุรินทร์ บุรีรัมย์ แม่ฮ่องสอน และปัตตานี ตามลำดับ ขณะที่จังหวัดที่มีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติน้อยที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ปทุมธานี สมุทรปราการ สมุทรสาคร กรุงเทพมหานคร และภูเก็ต

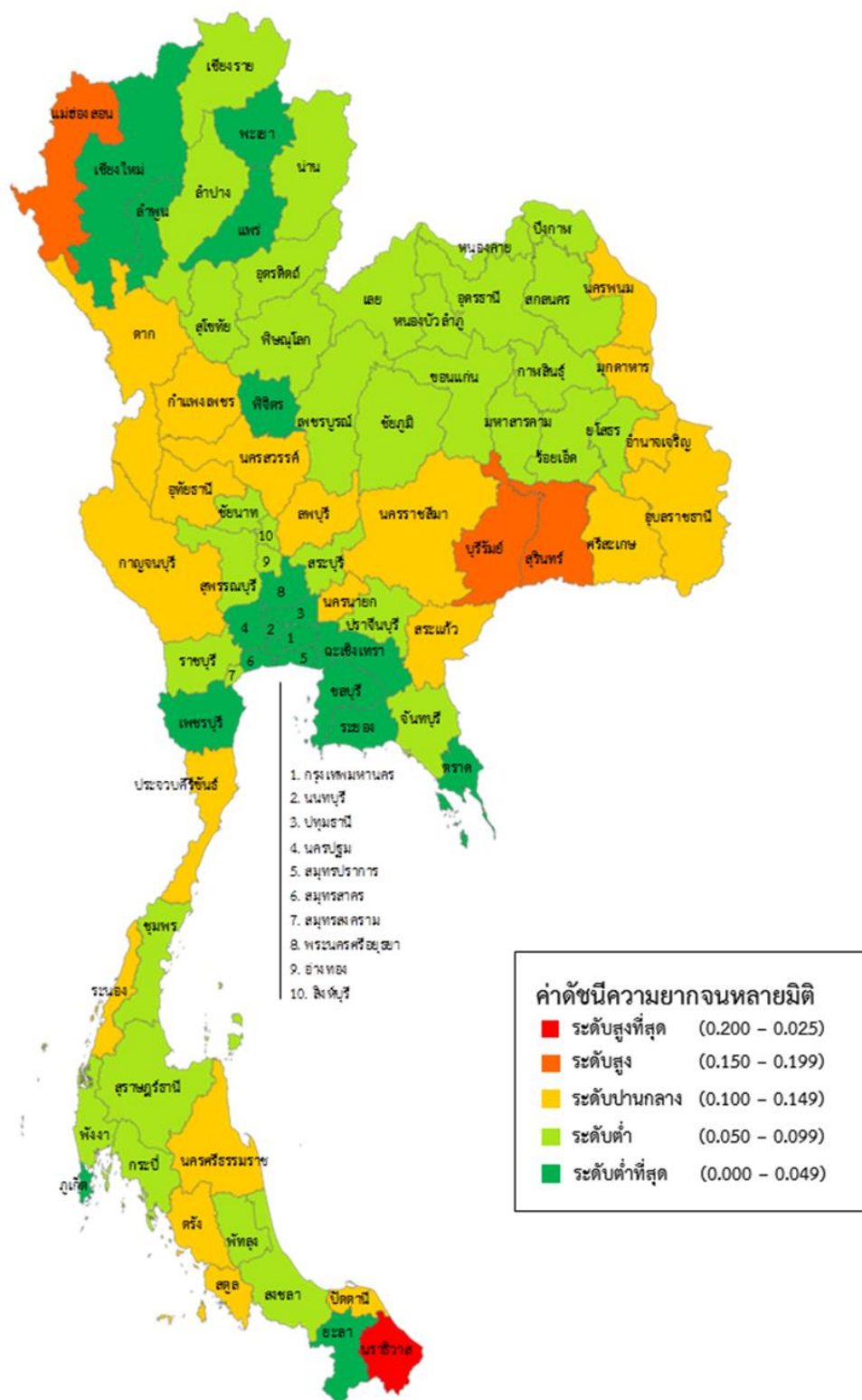
เมื่อพิจารณาเฉพาะสัดส่วนคนยากจนหลายมิติรายจังหวัด พบว่า จังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนมากที่สุด 5 อันดับแรกยังคงเป็นจังหวัดเดียวกันกับ 5 อันดับแรกที่มีค่าดัชนีสูงสุด คือ นราธิวาส บุรีรัมย์ สุรินทร์ แม่ฮ่องสอน และปัตตานี ตามลำดับ โดยนราธิวาสซึ่งมีสัดส่วนคนจนมากที่สุด มีจำนวนร้อยละ 57.7 ของประชากรจังหวัด หรือ ประชากรเกินกว่าครึ่งของจังหวัดนราธิวาสเป็นคนยากจนหลายมิติ ในขณะที่จังหวัดที่มีสัดส่วนคนยากจนหลายมิติน้อยที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ปทุมธานี สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร และภูเก็ต ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีค่าดัชนีน้อยที่สุด 5 อันดับแรกเช่นกัน โดยจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนน้อยที่สุด คือจังหวัดปทุมธานี เท่ากับร้อยละ 1.4 ของประชากรจังหวัด

เมื่อพิจารณาความรุนแรงของปัญหาความยากจนรายจังหวัด พบว่า จังหวัดที่มีความรุนแรงของความยากจนหลายมิติมากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ปราจีนบุรี นราธิวาส นครราชสีมา สุรินทร์ และแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้ มีข้อสังเกตคือ จังหวัดปราจีนบุรีซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความรุนแรงมากที่สุด ที่ร้อยละ 43.9 แต่

กลับมีสัดส่วนคนจนเพียงร้อยละ 18.1 และมีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติเท่ากับ 0.080 สะท้อนว่าแม้จังหวัดปราจีนบุรีจะมีคนยากจนหลายมิติไม่มากนัก แต่มีความรุนแรงของปัญหาความยากจนในระดับสูง ซึ่งการแก้ปัญหาในจังหวัดอาจเน้นการให้ความช่วยเหลืออย่างเจาะจงไปในกลุ่มคนยากจน มากกว่าการให้ความช่วยเหลือในภาพรวม

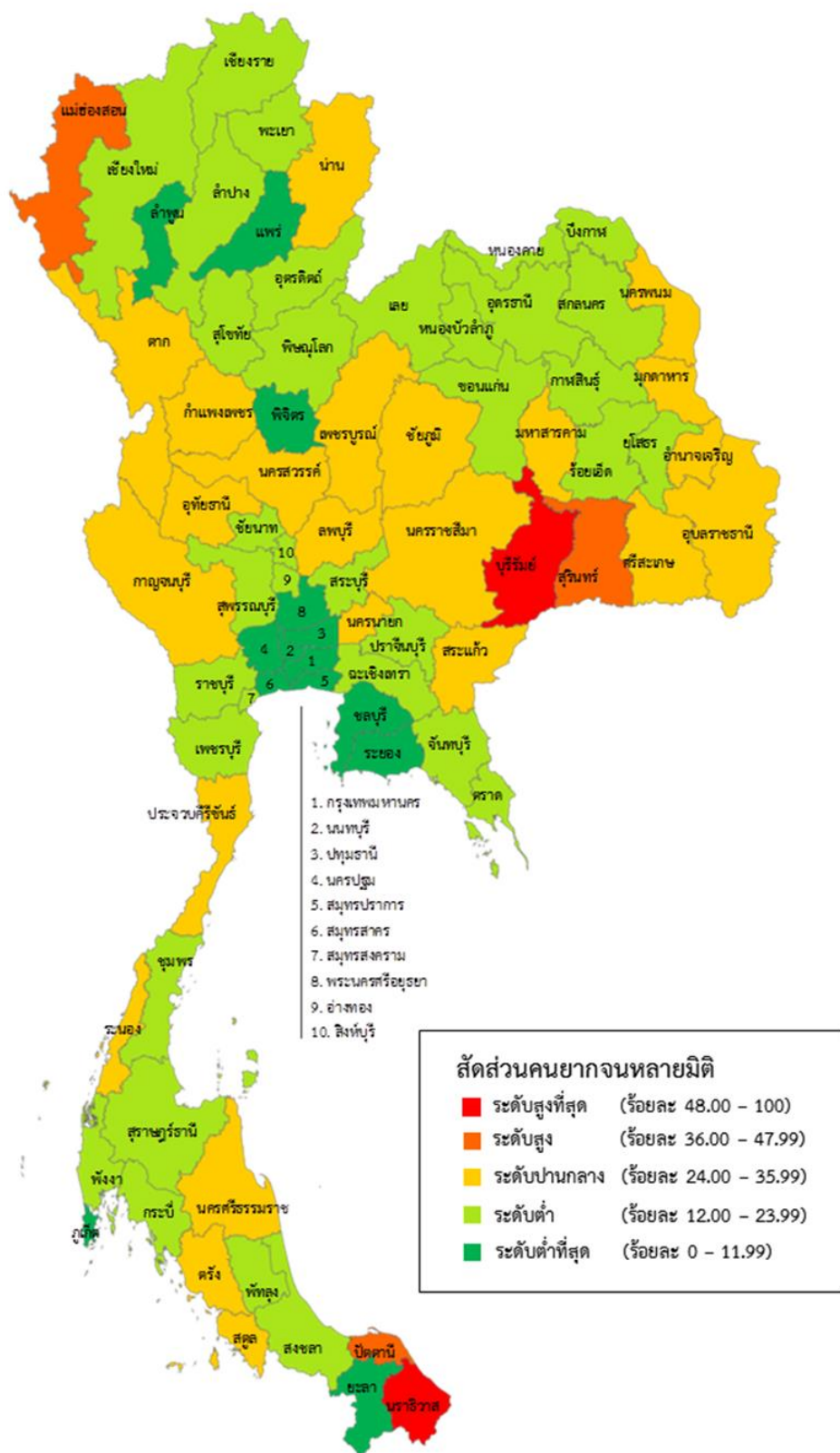
ทั้งนี้ หากนำข้อมูลสัดส่วนคนยากจนหลายมิติ ความรุนแรง และค่าดัชนีความยากจนหลายมิติของจังหวัดทั้งหมด มาแบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดย สีเขียวแสดงกลุ่มจังหวัดที่มีปัญหาน้อยที่สุด และสีแดงเข้มแสดงถึงกลุ่มจังหวัดที่มีปัญหามากที่สุด ตามแผนภาพ 3-7 3-8 และ 3-9 พบว่า จังหวัดที่มีความยากจนหลายมิติสูง มักจะเป็นจังหวัดที่อยู่บริเวณขอบเขตชายแดนของประเทศ และการกระจายตัวของจังหวัดที่มีปัญหาความยากจนหลายมิติส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่บริเวณภาคกลางฝั่งตะวันตก ภาคกลางตอนบน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ทั้งนี้สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาความยากจนหลายมิติในระดับจังหวัด จำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติของจังหวัดนั้นๆ ซึ่งแต่ละจังหวัดอาจมีปัญหาที่มีความแตกต่างกัน

แผนภาพ 3-7 การแบ่งกลุ่มจังหวัดตามระดับดัชนีความยากจนหลายมิติ (ค่า MPI)

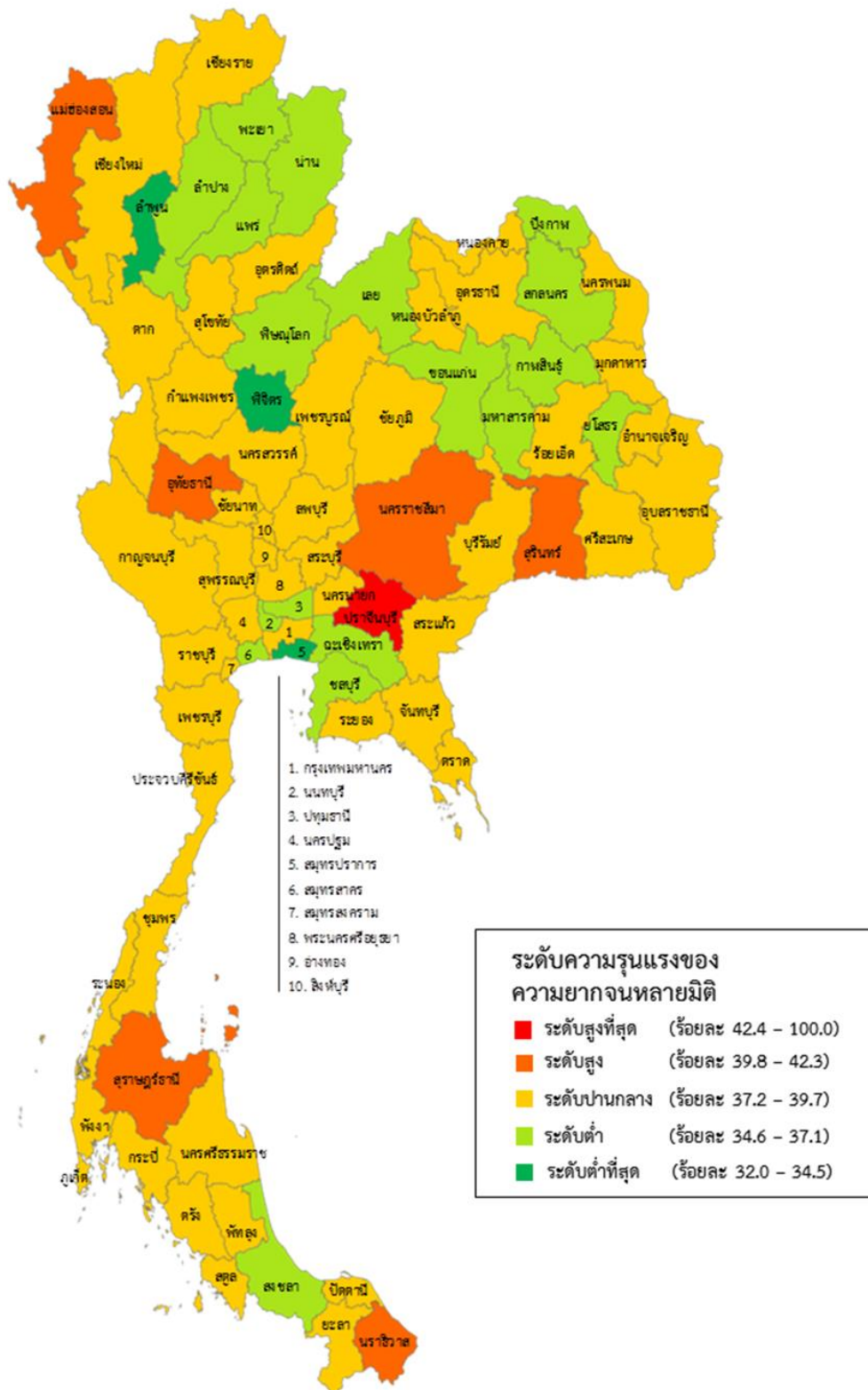
ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

แผนภาพ 3-8 การแบ่งกลุ่มจังหวัดตามระดับสัดส่วนคนยากจนหลายมิติ

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

แผนภาพ 3-9 การแบ่งกลุ่มจังหวัดตามระดับความรุนแรงของความยากจนหลายมิติ

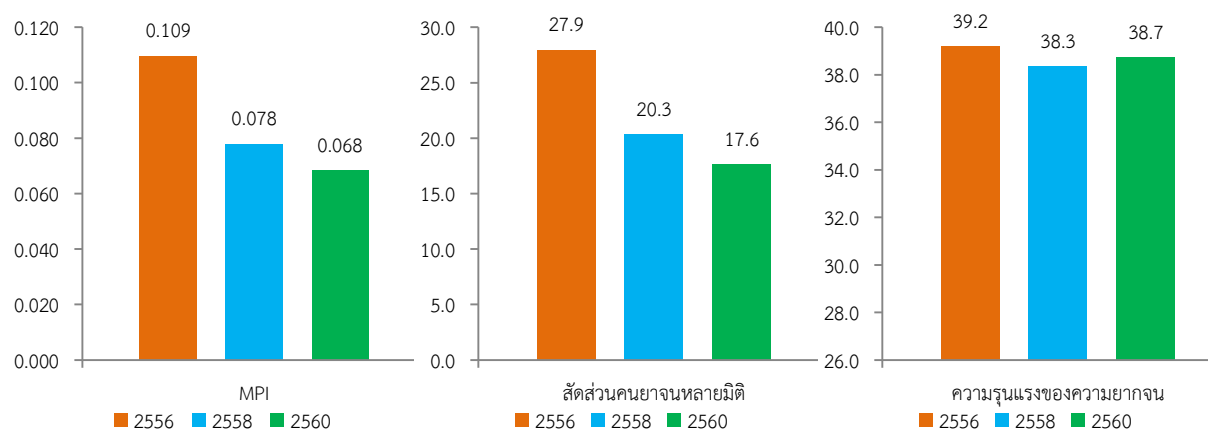

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

3.3 แนวโน้มความยากจนหลายมิติของประเทศไทย

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของความยากจนหลายมิติระหว่างปี 2556 – 2560 พบว่า ภาพรวมความยากจนหลายมิติของประเทศไทยปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยดัชนีความยากจนหลายมิติ ในปี 2560 อยู่ที่ 0.068 ปรับตัวลดลงจาก 0.109 และระดับ 0.078 ในปี 2556 และปี 2558 ตามลำดับ โดยเป็นผลมาจากการลดลงของสัดส่วนคนยากจนหลายมิติที่ลดลงจากร้อยละ 27.9 ในปี 2556 มาอยู่ที่ร้อยละ 17.6 ในปี 2560 ส่วนระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจน ค่อนข้างทรงตัวจากร้อยละ 39.2 ในปี 2556 ลดลงมาเหลือร้อยละ 38.3 ในปี 2558 และปรับตัวเพิ่มขึ้นมาอยู่ที่ร้อยละ 38.7 ในปี 2560 (แผนภาพที่ 3-10)

แผนภาพ 3-10 ความยากจนหลายมิติของประเทศไทยปี 2556 – 2560

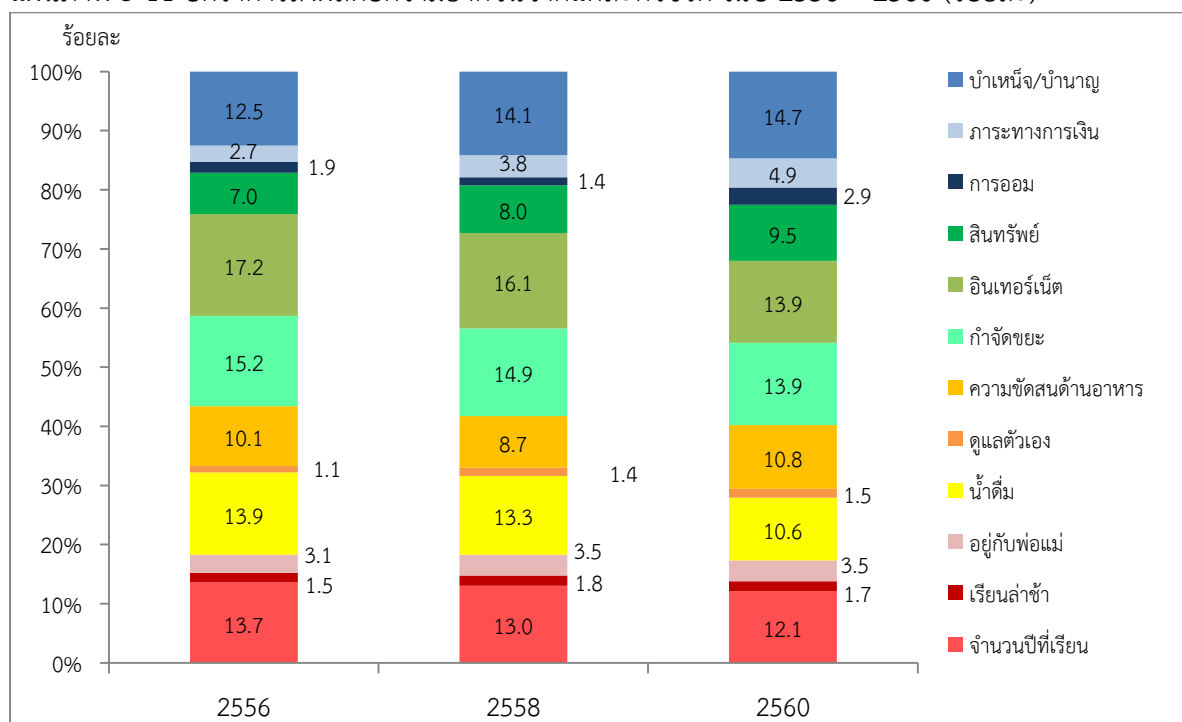

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

เมื่อพิจารณา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติในช่วงปี 2556 - 2560 พบว่า ตลอดช่วง 5 ปีที่ผ่านมา มิติด้านความเป็นอยู่และมิติการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ยังคงเป็นมิติหลักที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติ

ขณะที่ เมื่อพิจารณารายตัวชี้วัด พบว่า ในปี 2556 ตัวชี้วัดที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติของสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ การใช้อินเทอร์เน็ต (ร้อยละ 17.2) การกำจัดขยะ (ร้อยละ 15.2) น้ำดื่ม (ร้อยละ 13.9) จำนวนปีที่เรียน (ร้อยละ 13.7) และบำเหน็จ/บำนาญ ในขณะที่ปี 2558 และปี 2560 ตัวชี้วัดที่สำคัญที่สุด 5 อันดับยังคงเป็นตัวชี้วัดเดิม แต่ลำดับของตัวชี้วัดเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ตัวชี้วัดด้านบำเหน็จ/บำนาญ มีอันดับที่สูงขึ้น โดยขึ้นมาเป็นอันดับที่ 3 ในปี 2558 และขึ้นไปเป็นอันดับที่ 1 ในปี 2560 ชี้ให้เห็นว่าการจัดสรรบำเหน็จบำนาญเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข และคนจนยังไม่ได้รับสิทธิดังกล่าว ซึ่งสะท้อนการขาดหลักประกันด้านรายได้ของคนยากจนในยามเกษียณอายุ

แผนภาพ 3-11 อัตราการส่งผลต่อความยากจนจากแต่ละตัวชี้วัด ในปี 2556 – 2560 (ร้อยละ)

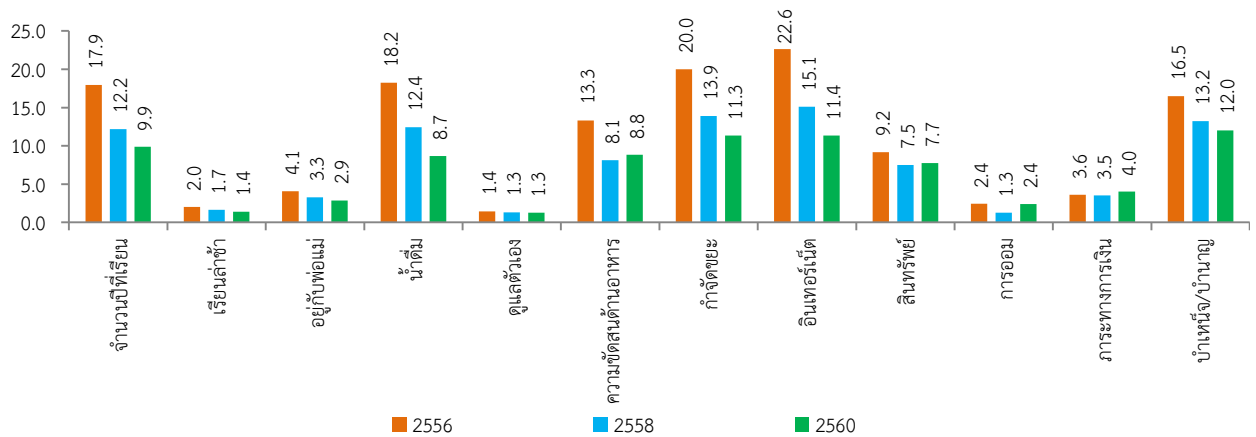

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

จากแผนภาพ 3-11 แสดงการเปลี่ยนแปลงของความยากจนหลายมิติจำแนกเป็นรายมิติ พบว่า ความยากจนในมิติความเป็นอยู่และมิติการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพมีการปรับตัวลดลง เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ต และครัวเรือนมีการกำจัดขยะที่เหมาะสมเพิ่มขึ้น ขณะที่ การใช้ชีวิตที่ดีต่อสุขภาพ พบว่า ลดลงจากการที่ครัวเรือนสามารถเข้าถึงน้ำดื่มที่มีคุณภาพ และการลดลงของผู้ที่มีความขัดสนด้านอาหารซึ่งเป็นตัวแทนของภาวะทุพโภชนาการตามการยกระดับคุณภาพและการเข้าถึง บริการด้านสาธารณสุข

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัดในดัชนีความยากจนหลายมิติ หรือ เป็นการพิจารณาว่าคน ยากจนหลายมิติมีความขัดสนในตัวชี้วัดใดบ้าง พบว่า ในช่วงปี 2556 – 2560 คนยากจนหลายมิติมี ความขัดสนลดลงเกือบทุกตัวชี้วัด โดยเฉพาะการใช้อินเทอร์เน็ต น้ำดื่ม การกำจัดขยะ และจำนวนปีที่ศึกษา ตามลำดับ ขณะที่ตัวชี้วัดที่มีคนยากจนหลายมิติมีความขัดสนเพิ่มขึ้น ได้แก่ ภาระทางการเงิน และตัวชี้วัดที่ ค่อนข้างทรงตัว ได้แก่ การดูแลตนเอง และการออม

แผนภาพ 3-12 สัดส่วนคนยากจนหลายมิติที่ขัดสนในแต่ละตัวชี้วัดตั้งแต่ปี 2556 - 2560 (ร้อยละ)

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

เมื่อพิจารณาการแนวโน้มของความยากจนหลายมิติในระดับจังหวัด พบว่า จังหวัดที่มีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติลดลงมีจำนวนทั้งสิ้น 54 จังหวัด ขณะที่จังหวัดที่มีค่า MPI เพิ่มขึ้นในปี 2560 มีจำนวน 21 จังหวัด และจังหวัดที่มีค่า MPI เพิ่มขึ้นทั้ง 2 ปี มีจำนวน 1 จังหวัด ได้แก่จังหวัดสตูล โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนในจังหวัดสตูลคือ การกำจัดขยะที่ถูกสุขลักษณะ การขาดบำเหน็จ/บำนาญ จำนวนปีการศึกษา การถือครองโทรศัพท์ และภาระทางการเงิน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจังหวัดที่มีค่า MPI ลดลง ส่วนใหญ่เป็นจังหวัดในพื้นที่ภาคกลาง และตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นที่น่าสังเกตว่าจังหวัดที่มีค่า MPI ลดลงส่วนใหญ่เป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนที่พิจารณาจากความยากจนต่ำ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการพิจารณาคณยากจนควรพิจารณาควบคู่กันระหว่างความยากจนจากเส้นความยากจน และความยากจนหลายมิติ

ตารางที่ 3-4 ดัชนีความยากจนหลายมิติระดับจังหวัดปี 2556 - 2560

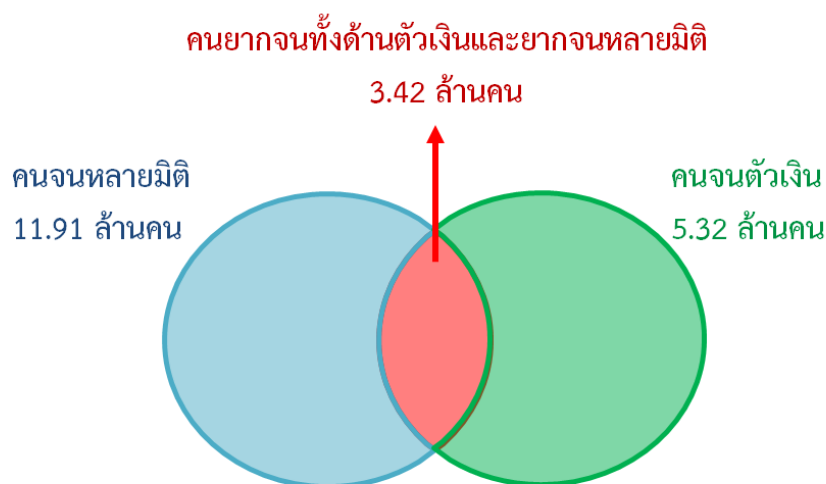
	2556	2558	2560		2556	2558	2560
กรุงเทพมหานคร	0.018	0.013	0.012	ลำพูน	0.052	0.043	0.028
สมุทรปราการ	0.029	0.016	0.011	ลำปาง	0.067	0.037	0.051
นนทบุรี	0.017	0.014	0.023	อุดรดิตถ์	0.121	0.097	0.069
ปทุมธานี	0.008	0.009	0.005	แพร่	0.032	0.038	0.038
พระนครศรีอยุธยา	0.057	0.027	0.029	น่าน	0.148	0.11	0.088
อ่างทอง	0.09	0.1	0.077	พะเยา	0.078	0.059	0.048
ลพบุรี	0.185	0.116	0.122	เชียงราย	0.094	0.103	0.065
สิงห์บุรี	0.077	0.054	0.06	แม่ฮ่องสอน	0.301	0.14	0.179
ชัยนาท	0.079	0.062	0.075	นครสวรรค์	0.174	0.089	0.109
สระบุรี	0.092	0.076	0.054	อุทัยธานี	0.222	0.139	0.133
ชลบุรี	0.011	0.017	0.016	กำแพงเพชร	0.15	0.104	0.119
ระยอง	0.031	0.026	0.017	ตาก	0.122	0.107	0.11
จันทบุรี	0.12	0.049	0.06	สุโขทัย	0.14	0.091	0.065
ตราด	0.127	0.077	0.046	พิษณุโลก	0.096	0.076	0.072
ฉะเชิงเทรา	0.098	0.071	0.049	พิจิตร	0.09	0.051	0.035
ปราจีนบุรี	0.096	0.059	0.08	เพชรบูรณ์	0.174	0.113	0.098
นครนายก	0.139	0.112	0.106	ราชบุรี	0.143	0.086	0.06
สระแก้ว	0.19	0.137	0.127	กาญจนบุรี	0.156	0.142	0.106
นครราชสีมา	0.187	0.158	0.126	สุพรรณบุรี	0.149	0.102	0.072
บุรีรัมย์	0.247	0.206	0.192	นครปฐม	0.036	0.027	0.034
สุรินทร์	0.251	0.199	0.195	สมุทรสาคร	0.061	0.031	0.011
ศรีสะเกษ	0.222	0.151	0.14	สมุทรสงคราม	0.187	0.119	0.073
อุบลราชธานี	0.236	0.162	0.109	เพชรบุรี	0.097	0.044	0.047
ยโสธร	0.162	0.102	0.062	ประจวบคีรีขันธ์	0.135	0.119	0.1
ชัยภูมิ	0.18	0.111	0.093	นครศรีธรรมราช	0.18	0.145	0.121
อำนาจเจริญ	0.193	0.122	0.111	กระบี่	0.13	0.07	0.066
บึงกาฬ	0.078	0.053	0.05	พังงา	0.113	0.098	0.074
หนองบัวลำภู	0.201	0.076	0.084	ภูเก็ต	0.026	0.028	0.014
ขอนแก่น	0.121	0.082	0.05	สุราษฎร์ธานี	0.068	0.083	0.065
อุดรธานี	0.076	0.056	0.058	ระนอง	0.126	0.117	0.105
เลย	0.127	0.119	0.06	ชุมพร	0.109	0.109	0.076
หนองคาย	0.077	0.05	0.053	สงขลา	0.069	0.058	0.055
มหาสารคาม	0.176	0.141	0.091	สตูล	0.07	0.101	0.112
ร้อยเอ็ด	0.173	0.098	0.063	ตรัง	0.123	0.08	0.101
กาฬสินธุ์	0.153	0.066	0.084	พัทลุง	0.129	0.101	0.084
สกลนคร	0.131	0.086	0.068	ปัตตานี	0.175	0.149	0.145
นครพนม	0.105	0.076	0.115	ยะลา	0.092	0.056	0.044
มุกดาหาร	0.206	0.122	0.12	นราธิวาส	0.223	0.139	0.244
เชียงใหม่	0.106	0.049	0.047				

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

3.4 ความยากจนด้านตัวเงิน (Monetary poverty) และความยากจนที่ไม่ใช่ด้านตัวเงิน (Non-monetary poverty)

เมื่อพิจารณาคนยากจนทั้งประเทศโดยคำนึงถึงความยากจนทางด้านตัวเงินและความยากจนที่ไม่ใช่ด้านตัวเงินพร้อมกัน พบว่า ในปี 2560 ประเทศไทยมีคนยากจน (ทั้งความยากจนด้านตัวเงินและไม่ใช่ตัวเงิน) จำนวนทั้งสิ้น 13.8 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20.34 ของประชากรทั้งประเทศ โดยสามารถจำแนกได้เป็น (1) คนยากจนที่มีความยากจนทางด้านตัวเงิน มีจำนวน 5.32 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 7.87 ของประชากรทั้งหมด (2) คนยากจนที่มีความยากจนที่ไม่ใช่ด้านตัวเงิน (คนยากจนหลายมิติ) มีจำนวน 11.91 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17.6 ของประชากรทั้งหมด และ (3) คนยากจนที่มีความยากจนทั้งด้านตัวเงินและไม่ใช่ด้านตัวเงิน มีจำนวน 3.42 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 5.06 ของประชากรทั้งหมด

แผนภาพ 3-13 จำนวนคนยากจนด้านตัวเงินและคนยากจนหลายมิติ ปี 2560

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.

จากลักษณะคนยากจนข้างต้น จะเห็นได้ว่าคนยากจนหลายมิติ (หรือมีความยากจนที่ไม่ใช่ด้านตัวเงิน) มีสัดส่วนสูงกว่าคนยากจนด้านตัวเงินมาก สะท้อนว่าปัญหาของคนจนในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่เกิดจากการดำรงชีพในสภาพที่ไม่เหมาะสมมากกว่าประเด็นปัญหาทางด้านรายได้

บทที่ 4 : บทสรุป ข้อเสนอแนะ และข้อจำกัดของ MPI

4.1 บทสรุป

การจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทย เป็นการพัฒนาตัวชี้วัดขึ้นเพื่อใช้ในการนำเสนอสถานการณ์ความยากจนให้ครอบคลุมทุกมิติ รวมทั้งเพื่อเป็นตัวชี้วัดในการติดตามสถานการณ์ความยากจนภายใต้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในเป้าหมายที่ 1 การขจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ และช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของสำนักงานฯ ทั้งในด้านการติดตามการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ในยุทธศาสตร์ที่ 2 เรื่องการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

สำหรับการดำเนินการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติในระดับประเทศอาศัยกลไกความร่วมมือจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความยากจน โดยใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์ เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบกับสถานการณ์ความยากจนในด้านตัวเงินที่ สศช. นำเสนอไว้อย่างต่อเนื่องได้ โดยเทคนิควิธีการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติจะใช้วิธีการของ Alkire-Foster ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้จัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติของทุกประเทศทั่วโลก สำหรับการกำหนดมิติและตัวชี้วัดอาศัยคณะที่ปรึกษาจากหลายหน่วยงานทั้งจากสถาบันการศึกษา เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญในระดับกระทรวง สถาบันวิจัย และองค์กรระดับนานาชาติ อาทิ UNICEF และ OPHI โดยผลจากการประชุมคณะกรรมการให้คำปรึกษา และการประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ได้กำหนดมิติของความยากจนหลายมิติออกเป็น 4 มิติ ได้แก่ การศึกษา การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ ความเป็นอยู่ และความมั่นคงทางการเงิน โดยมีตัวชี้วัดทั้งสิ้น 12 ตัวชี้วัด

ผลการศึกษาดัชนีความยากจนหลายมิติ พบว่า ในปี 2560 ค่าดัชนีความยากจนหลายมิติ หรือ MPI มีค่าเท่ากับ 0.068 โดยมีสัดส่วนคนจนหลายมิติเท่ากับร้อยละ 17.6 หรือมีคนยากจนหลายมิติจำนวน 11.9 ล้านคน และมีค่าความขัดสนเฉลี่ยในกลุ่มคนยากจนหรือความรุนแรงของปัญหาความยากจนที่ร้อยละ 38.7 หรือคนยากจนมีระดับความขัดสนเฉลี่ยที่ 38.7 จาก 100 โดยมิติที่ส่งผลต่อความยากจนหลายมิติมากที่สุด ได้แก่ มิติด้านความเป็นอยู่ รองลงมาได้แก่ มิติด้านการใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ และมิติด้านความมั่นคงทางการเงิน ซึ่งแนวโน้มความยากจนหลายมิติของประเทศไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาตัวชี้วัดที่ส่งผลต่อคนยากจนหลายมิติ พบว่า การไม่มีบำนาญ/บำนาญ (ไม่รวมเบี้ยยังชีพ) เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ครัวเรือนเป็นครัวเรือนยากจน ซึ่งเชื่อมโยงกับระบบบำนาญ/บำนาญของไทยที่ปัจจุบันมีเพียงกลุ่มข้าราชการ และลูกจ้างในระบบประกันสังคมเท่านั้นที่จะได้รับสิทธิ ขณะที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนเป็นอันดับสองคือ การกำจัดขยะ และการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ซึ่งการกำจัดขยะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในด้านความเป็นอยู่ของครัวเรือน ขณะที่การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตสะท้อนให้เห็นว่า ครัวเรือนยากจนขาดโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นในปัจจุบัน ขณะที่ปัจจัยต่อมาคือด้านการศึกษา ซึ่งส่งผลต่อคนยากจนหลายมิติร้อยละ 12.1 สะท้อนให้เห็นว่าคนยากจนยังมีการศึกษาที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานในปัจจุบัน ดังนั้นจะต้องมีการพัฒนาระบบการฝึกทักษะให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพื่อให้คนไทยมีทักษะเพียงพอ และเชื่อมโยงกับกลไกค่าจ้างที่มีประสิทธิภาพ

นอกเขตเทศบาลมีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติมากกว่าในเขตเทศบาล โดยทั้งสัดส่วนคนยากจนและความรุนแรงของปัญหาความยากจนนอกเขตเทศบาลนั้นมีค่าสูงกว่าในเขตเทศบาล โดยเฉพาะสัดส่วนคนยากจนหลายมิติซึ่งนอกเขตเทศบาลมีค่าเท่ากับร้อยละ 26.4 ในขณะที่ในเขตเทศบาลมีสัดส่วนคนยากจนเพียงร้อยละ 9.4 สำหรับระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจนมีค่าใกล้เคียงกันที่ร้อยละ 37.8 ในเขตเทศบาล และร้อยละ 39.1 นอกเขตเทศบาล

การเปรียบเทียบระดับภาคแสดงให้เห็นว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติสูงสุด รองลงมาได้แก่ ภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคกลาง ในขณะที่กรุงเทพมหานครมีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติต่ำที่สุด โดยสัดส่วนของคนยากจนหลายมิติของภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ที่ร้อยละ 26.1 และกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนคนจนน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 3.1 เท่านั้น ความแตกต่างข้างต้นยังสามารถชี้ว่าหากต้องการลดจำนวนคนยากจนหลายมิติ ควรเน้นไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ซึ่งมีสัดส่วนคนยากจนในระดับสูงโดยให้ความสำคัญกับมิติด้านความเป็นอยู่ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของความยากจน โดยการถือครองทรัพย์สิน และอินเทอร์เน็ตเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญที่ต้องได้รับการยกระดับให้ดีขึ้น โดยในด้านการถือครองทรัพย์สินอาจให้ความสำคัญกับนโยบายในด้านการส่งเสริมการมีงานทำหรือรายได้ให้กับครัวเรือน เพราะเมื่อครัวเรือนมีรายได้ ก็จะนำรายได้ไปซื้อทรัพย์สินที่จำเป็น ขณะที่อินเทอร์เน็ตจำเป็นต้องมีการกระจายโครงสร้างพื้นฐานในด้านนี้ให้เหมาะสม และให้คนในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงได้ ภายใต้ต้นทุนที่ไม่สูงนัก

ทั้งนี้พิจารณาความยากจนหลายมิติรายจังหวัด พบว่า จังหวัดที่มีค่าดัชนีความยากจนหลายมิติสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ แม่ฮ่องสอน สุรินทร์ บุรีรัมย์ อุบลราชธานี และนราธิวาส ซึ่งการแก้ปัญหาความยากจนควรพิจารณาจากทั้งสัดส่วนคนจน และระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจน โดยจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนหลายมิติสูงอาจเน้นการลดจำนวนคนยากจนเป็นหลัก ขณะที่จังหวัดที่มีสัดส่วนคนยากจนหลายมิติต่ำแต่มีระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจนสูง อาจเน้นการแก้ปัญหาแบบเฉพาะเจาะจงกับกลุ่มคนยากจน

4.2 ข้อควรระมัดระวังในการนำใช้ดัชนีความยากจนหลายมิติ

4.2.1 ในการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ หรือ National MPI เป็นการคำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ดังนั้นจึงสามารถใช้สะท้อนความยากจนหลายมิติในภาพรวมของประเทศ และพื้นที่ เท่านั้น แต่ไม่สามารถระบุถึงตัวบุคคลได้ ซึ่งการจะระบุถึงตัวบุคคลอาจต้องใช้ข้อมูลดัชนีความยากจนหลายมิติ ร่วมกับข้อมูลอื่น เช่น ข้อมูลที่จัดเก็บโดยหน่วยงาน หรือข้อมูล จปฐ. เป็นต้น ในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน

4.2.2 ดัชนีความยากจนหลายมิติ มีวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนความยากจนหลายมิติในภาพรวมของประเทศ โดยไม่เจาะจงกับประชากรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

4.2.3 ดัชนีความยากจนหลายมิติเกิดจากผลคูณของสัดส่วนคนจน และระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจน ทั้งนี้ การออกแบบมาตรการเพื่อมุ่งเน้นเฉพาะการลดสัดส่วนคนยากจนหลายมิติลงนั้น อาจทำให้ความรุนแรงของปัญหาความยากจนเพิ่มขึ้นหรือลดลงได้ (เช่น การลดลงของสัดส่วนคนยากจนหลาย

มิติเป็นการลดลงของกลุ่มคนจนที่มีปัญหาความยากจนที่ไม่รุนแรง ค่าเฉลี่ยของความขัดสนของคนยากจนหลายมิติที่เหลืออยู่มีค่าสูงขึ้น เป็นต้น)

4.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติในภาพรวมของประเทศไทย สามารถนำเสนอเป็นข้อเสนอแนะได้ดังนี้

4.3.1 การนำผลของดัชนีความยากจนหลายมิติไปจัดลำดับความสำคัญของนโยบาย ดังนี้

1) ผลการศึกษาพบว่า คนยากจนหลายมิติส่วนใหญ่มีความขัดสนในการเข้าถึงระบบบำนาญ/บำนาญ สะท้อนว่าภายหลังเกษียณคนจำนวนมากจะไม่มี ความมั่นคงทางการเงิน ดังนั้นการส่งเสริมการเตรียมตัวเพื่อวัยเกษียณจึงมีความสำคัญ และควรมีการส่งเสริมตั้งแต่เนิ่น ๆ ในช่วงวัยแรงงานที่ยังมีความสามารถในการหารายได้และเก็บออม

2) สภาพความเป็นอยู่เป็นอีกประเด็นที่การศึกษาพบว่าชี้ส่งผลกระทบต่อค่าดัชนีความยากจนหลายมิติสูง ดังนั้นควรส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการกำจัดขยะที่ถูกต้องและอาจรวมไปถึงการลดปริมาณขยะในชุมชนที่เชื่อมโยงถึงการณรงค์การใช้สอยสลวยากในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ควรส่งเสริมการกระจายโครงสร้างพื้นฐานที่ทันสมัย เช่น อินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพ ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ทั้งเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนอันเป็นผลจากการที่สามารถเข้าถึงบริการโครงสร้างพื้นฐานของรัฐได้มากขึ้น

4.3.2 การพัฒนา/ปรับปรุง National MPI เนื่องจากการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติระดับประเทศครั้งนี้เป็นการจัดทำในครั้งแรก จึงควรมีการนำผลของ MPI ไปทดสอบในพื้นที่ เพื่อให้ทราบว่ามี ความเหมาะสม สอดคล้องต่อการพัฒนารายพื้นที่หรือไม่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงตัวชี้วัดให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

4.3.3 การนำดัชนีความยากจนหลายมิติมาใช้ในการปรับปรุงแบบสอบถามที่ใช้ในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนให้เหมาะสมกับบริบทการพัฒนาประเทศ (ตาม SDGs ยุทธศาสตร์ชาติและแผนฯ 12) ทั้งนี้ในการเลือกตัวชี้วัดในดัชนีความยากจนหลายมิติระดับประเทศส่วนหนึ่งมีข้อจำกัดด้านข้อมูลจากการสำรวจ เช่น ข้อจำกัดจากการไม่มีคำถามเกี่ยวกับด้านสุขภาพของคน เป็นต้น ซึ่งอาจทำให้ MPI ยังขาดตัวชี้วัดทางด้านสุขภาพ ซึ่งหากมีการปรับปรุงแบบสอบถามใน SES จะทำให้ตัวชี้วัด MPI มีความเหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560) การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2556 2558 และ 2560

National Statistics Bureau (NSB), Royal Government of Bhutan Thimphu, Bhutan (2017) **Multidimensional Poverty Index in Bhutan**

Oxford Poverty & Human Development Initiative (2011). **The Multidimensional Poverty Index (MPI). Training Material for Producing National Human Development Reports**, 2011.

(2016), Chapter 4: **Multidimensional Poverty and its Measurement Guide on Poverty Measurement**. Working paper 12, 2016.

(2018). **Alkire-Foster method**.
<https://ophi.org.uk/research/multidimensional-poverty/alkire-foster-method/?fbclid=IwAR0kxYhH4EicZbR8wdhusBGVdFic1ASoMQWildYw6XeN0dldJxgcQCvPApU> (สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2562)

Santos, Maria Emma (2019), **Challenges in designing national multidimensional poverty measures**, United Nations, 2019, pp. 7 - 22.

The United Nations Development Programme (2010). **Human Development Report 2010 The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development**

ภาคผนวก 1 วิธีการจัดทำ MPI และสรุปขั้นตอนการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ

ดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทยที่จัดทำขึ้นในครั้งนี้ใช้วิธีการ Alkire-Foster methodology (AF) ในการคำนวณความยากจนหลายมิติ โดยในบทนี้จะอธิบายแนวคิดที่ใช้ในการคำนวณดังกล่าว โดยมีรายละเอียดดังนี้

วิธีการ Alkire-Foster methodology (AF)

เป็นวิธีการวัดความยากจนหลายมิติที่ถูกพัฒนาโดย Sabina Alkire และ James Foster ซึ่งจะพิจารณาความขัดสนในด้านต่าง ๆ ที่แต่ละคนหรือครัวเรือนกำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้น เช่น การขาดการศึกษา การไม่มีงานทำ สุขภาพที่ไม่ดี มาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี เป็นต้น โดยความขัดสนที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่การระบุว่าบุคคลหรือครัวเรือนใดอยู่ในสถานะความยากจนหลายมิติ และควรได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมและตรงตามความต้องการมากที่สุด ซึ่งกระบวนการระบุคนยากจนดังกล่าวเป็นการพิจารณาที่เชื่อมโยงความขัดสนในแต่ละด้านไปพร้อมกัน ซึ่งแตกต่างจากการพิจารณาความยากจนด้านตัวเงินที่พิจารณาระดับรายได้หรือรายจ่ายที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ นอกจากนี้ ในแต่ละตัวชี้วัดยังสามารถกำหนดให้น้ำหนักหรือความสำคัญที่แตกต่างกันได้ตามความเหมาะสมของบริบทและเป้าหมายการพัฒนาของแต่ละประเทศ โดยคนที่เป็นคนจนจะต้องมีผลรวมของความขัดสนที่มากกว่าหรือเท่ากับระดับความขัดสนที่ประเทศนั้นๆ กำหนดขึ้น หรือเรียกว่า เกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off) เช่น ร้อยละ 20 ร้อยละ 30 หรือร้อยละ 50 เป็นต้น³ จะเห็นได้ว่า การคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติเป็นแนวทางที่สามารถสะท้อนความยากจนที่ค่อนข้างมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละประเทศได้อย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการเลือกมิติ ตัวชี้วัดในแต่ละมิติ และหลักเกณฑ์ของความยากจน

Santos (2018) อธิบายวิธีการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติไว้คือ⁴ กำหนดให้ x_{ij} คือ ผลสัมฤทธิ์ของคนที่ $i = 1, \dots, n$ ในตัวชี้วัด $j = 1, \dots, d$ และ z_j คือ หลักเกณฑ์ความขัดสนของตัวชี้วัด j โดยคนหนึ่งจะมีความขัดสนในตัวชี้วัดหนึ่งเมื่อผลสัมฤทธิ์ของค่านั้นต่ำกว่าระดับหลักเกณฑ์ความขัดสนของตัวชี้วัด และโดยทั่วไปจะกำหนดให้ความขัดสนมีค่าเท่ากับ 1 ($g_{ij}^0 = 1$) เมื่อ $x_{ij} < z_j$ และจะเท่ากับ 0 ในกรณีที่ไม่มี ความขัดสน ($g_{ij}^0 = 0$) จากนั้นความขัดสนของคนแต่ละคนจะถูกถ่วงน้ำหนักด้วยน้ำหนักของแต่ละตัวชี้วัด (w_j) ซึ่งผลรวมของน้ำหนักทุกตัวชี้วัดจะต้องเท่ากับ 1 ($\sum_j w_j = 1$) และคะแนนของความขัดสนของคนแต่ละคนในทุกตัวชี้วัดจะถูกนำมารวมกันเพื่อนำไปใช้ในการพิจารณาว่า คนดังกล่าวอยู่ในสถานะที่มีความยากจนหลายมิติหรือไม่ ($c_i = \sum_{j=1}^d w_j g_{ij}^0$ เมื่อกำหนดให้ c_i คือ คะแนนความขัดสนในทุกตัวชี้วัดของคนที่ i) และจากนั้นจะใช้หลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off) ในพิจารณาว่า คนใดมีความยากจนหลายมิติหรือไม่ โดยหากคนนั้นมีระดับ c_i สูงกว่าหลักเกณฑ์ความยากจน ($c_i \geq k$ เมื่อกำหนดให้ k คือ หลักเกณฑ์ความยากจนหลายมิติ)

³ ที่มา: <https://ophi.org.uk/research/multidimensional-poverty/alkire-foster-method/?fbclid=IwAR0kxYhH4EicZbR8wdhwsBGVdFic1ASoMQWildYw6XeN0dldJxgcQCvPApU>

⁴ ที่มา: Challenges in designing national multidimensional poverty measures Maria Emma Santos

ความยากจนหลายมิติแบ่งออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ (1) สัดส่วนของคนยากจนหลายมิติต่อประชากรทั้งหมด (Poverty incidence) ซึ่งมีค่าเท่ากับ $H = \frac{q}{n}$ เมื่อกำหนดให้ q เท่ากับ จำนวนคนยากจนหลายมิติ และ n เท่ากับจำนวนประชากรทั้งหมด และ (2) ความรุนแรงของปัญหาความยากจน หรือ ค่าเฉลี่ยความขัดสนของคนยากจนหลายมิติ โดยสามารถคำนวณได้จาก $A = \sum_{i=1}^n \frac{c_i(k)}{q}$ ดังนั้น ดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) สามารถคำนวณได้จาก

$$MPI = M_0 = H \times A = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^d w_j g_{ij}^0(k)$$

ทั้งนี้ดัชนีความยากจนหลายมิติเป็นเครื่องมือที่ช่วยชี้ประเด็นเชิงนโยบายให้แก่ผู้กำหนดนโยบายได้ โดย (1) ความยากจนหลายมิติสามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มย่อยได้หลายรูปแบบ (Subgroup) เช่น กลุ่มเพศ กลุ่มช่วงอายุ กลุ่มเชิงพื้นที่ เป็นต้น โดยจะสามารถคำนวณหาระดับการส่งผลกระทบต่อความยากจนในกลุ่มต่างๆ (Contribution) เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าในปัจจัยใดที่มีความสำคัญต่อความยากจนของประชากรในกลุ่มนั้นๆ และ (2) การสะท้อนความขัดสนของคนยากจนในแต่ละตัวชี้วัด โดยการนำเสนอความขัดสนของคนยากจนเปรียบเทียบกับในแต่ละตัวชี้วัด (Censored headcount ratio) เพื่อแสดงให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนยากจน

การออกแบบการวัดความยากจนหลายมิติ (Measurement design)

การวัดความยากจนหลายมิติจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ (1) การกำหนดมิติและตัวชี้วัด (Dimensions and indicators) (2) การกำหนดน้ำหนักของมิติและตัวชี้วัด (Weights) และ (3) การกำหนดหลักเกณฑ์ความขัดสนและหลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty and deprivation cut-offs) โดยอธิบายได้ ดังนี้

การกำหนดมิติและตัวชี้วัด (Dimensions and indicators)

การกำหนดมิติและการเลือกตัวชี้วัดสำหรับการคำนวณความยากจนหลายมิติ จะเป็นการกำหนดว่า มิติใดเป็นมิติที่สำคัญต่อความยากจนตามบริบทของประเทศของตน ซึ่งกระบวนการที่นิยมใช้ในการจัดทำส่วนใหญ่มักจะเป็นการพิจารณาและปรึกษาหารือกันระหว่างหน่วยงาน ภาคส่วน หรือผู้เชี่ยวชาญในแต่ละประเด็นหรือด้านต่าง ๆ เพื่อกำหนดมิติและตัวชี้วัดที่จำเป็นสำหรับการสะท้อนภาพความยากจนหลายมิติของประเทศ

ทั้งนี้เมื่อพิจารณามิติของความยากจนของประเทศต่าง ๆ พบว่า มิติสำคัญที่มักจะถูกใช้ในการวัดความยากจนหลายมิติ เช่น มิติสุขภาพ มิติการศึกษา มิติการทำงาน มิติที่อยู่อาศัย มิติมาตรฐานการดำรงชีวิต มิติบริการขั้นพื้นฐาน มิติสภาพแวดล้อม มิติความมั่นคงทางอาหาร เป็นต้น

ตัวอย่างการกำหนดมิติความยากจนหลายมิติของประเทศต่าง ๆ

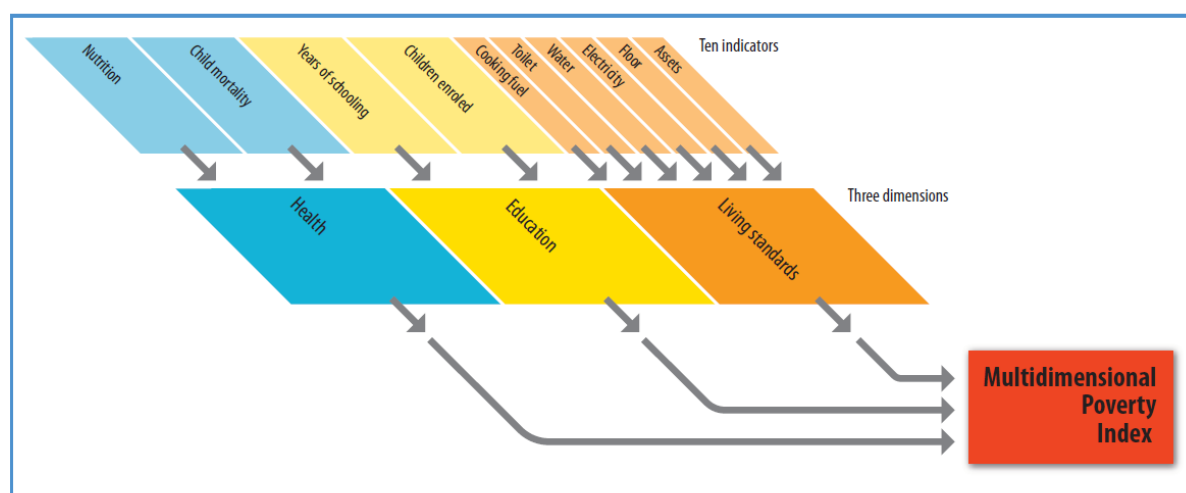
ประเทศ	จำนวนมิติ	มิติ
ชิลี	4	(1) การศึกษา (2) สุขภาพ (3) การทำงานและระบบประกันสังคม (4) มาตรฐานการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน
โคลัมเบีย	5	(1) การศึกษา (2) ช่วงวัยเด็กและวัยรุ่น (3) การทำงาน (4) ระบบดูแลสุขภาพ (5) ที่อยู่อาศัยและบริการสาธารณะ
เอกวาดอร์	4	(1) การศึกษา (2) สุขภาพ น้ำดื่ม และโภชนาการ (3) การทำงานและระบบประกันสังคม (4) ที่อยู่อาศัยและบริการสาธารณะ
เอลซัลวาดอร์	5	(1) การศึกษาและช่วงวัยเด็ก (2) สุขภาพและความมั่นคงทางอาหาร (3) การทำงาน (4) ที่อยู่อาศัย (5) ความมั่นคงและสิ่งแวดล้อม
เม็กซิโก	7	(1) การศึกษา (2) การเข้าถึงระบบดูแลสุขภาพ (3) การเข้าถึงอาหาร (4) การเข้าถึงระบบประกันสังคม (5) ที่อยู่อาศัย (6) บริการบ้านพื้นฐาน (7) รายได้
ภูฏาน	3	(1) การศึกษา (2) สุขภาพ (3) มาตรฐานการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน

ที่มา: Oxford Poverty & Human Development Initiative (2016), Chapter 4: Multidimensional Poverty and its Measurement Guide on Poverty Measurement. Working paper 12, pp. 14

การเลือกตัวชี้วัด (Indicators) มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการกำหนดมิติ เพราะไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานที่ระบุว่าจะต้องใช้ตัวชี้วัดใด แต่สิ่งสำคัญของการเลือกตัวชี้วัดจะขึ้นอยู่กับความพร้อมหรือความสมบูรณ์ของข้อมูล ความสอดคล้องและเหมาะสมระหว่างมิติและตัวชี้วัด โดยตัวชี้วัดที่ดีควรเป็นตัวแทนที่ทำให้เห็นความชัดเจนของมิตินั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ หากพิจารณาตัวชี้วัดการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติระดับโลก (Global MPI) พบว่า มีการเลือกใช้ตัวชี้วัดทั้งหมด 10 ตัว ภายใต้ความยากจนใน 3 มิติ รายละเอียดตามแผนภาพ

ตัวชี้วัดและมิติในการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติระดับโลก

MPI—three dimensions and 10 indicators

Note: The size of the boxes reflects the relative weights of the indicators.

Source: Alkire and Santos 2010.

ที่มา: The United Nations Development Programme (2010), Human Development Report 2010 The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development, pp. 96

การกำหนดน้ำหนักของมิติและตัวชี้วัด (Weights)

การกำหนดน้ำหนักของมิติและตัวชี้วัด โดยทั่วไปมักกำหนดให้น้ำหนักในแต่ละมิติมีค่าเท่ากัน เช่น ดัชนีความยากจนหลายมิติระดับโลก มีการพิจารณาความยากจนใน 3 มิติ ได้แก่ สุขภาพ การศึกษา และ มาตรฐานการดำรงชีวิต ซึ่งกำหนดให้ทุกมิติมีความน้ำหนักเท่ากัน ($1/3$ หรือร้อยละ 0.33) ขณะที่น้ำหนักของตัวชี้วัดในแต่ละมิติ จะขึ้นอยู่กับจำนวนตัวชี้วัดในมิตินั้น ๆ เป็นต้น ทั้งนี้หากจำนวนตัวชี้วัดในแต่ละมิติมีการเปลี่ยนแปลง จะส่งผลให้น้ำหนักของแต่ละตัวชี้วัดในมิตินั้น ๆ เปลี่ยนไปเช่นกัน โดยถ้าจำนวนตัวชี้วัดในมิติหนึ่งเพิ่มขึ้นจะให้น้ำหนักของตัวชี้วัดในมิตินั้นลดลง และในทางกลับกันถ้าจำนวนตัวชี้วัดในมิติหนึ่งลดลงจะให้น้ำหนักของตัวชี้วัดในมิติเพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ดี การกำหนดน้ำหนักของตัวชี้วัดในแต่ละมิติยังสามารถกำหนดให้แตกต่างกันได้ ขึ้นอยู่กับการให้ความสำคัญของความยากจนหลากหลายมิติของประเทศนั้นๆ เช่น ตัวชี้วัดที่ 1 ของมิติ A อาจมีน้ำหนักเป็น 2 เท่า ของตัวชี้วัดที่ 2 ของมิติ A (น้ำหนักตัวชี้วัดที่ 1 เท่ากับ $1/3 \div 3 \times 2 = 0.22$ และน้ำหนักตัวชี้วัดที่ 2 เท่ากับ $1/3 \div 3 \times 1 = 0.11$) เป็นต้น แต่การกำหนดน้ำหนักที่แตกต่างกันควรคำนึงถึงเหตุผลสนับสนุน เพราะจะทำให้ตัวชี้วัดนั้นๆ มีความสำคัญ และส่งผลต่อความยากจนมากกว่าตัวชี้วัดอื่น

ทั้งนี้ ในการกำหนดน้ำหนักตัวชี้วัดทั้งหมดจะต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขว่า ผลรวมของน้ำหนักแต่ละตัวชี้วัดต้องไม่เกินร้อยละ 100 ตามสมการด้านล่าง

$$\sum_{i=1}^d w_i = 1$$

เมื่อกำหนดให้

w_i คือ น้ำหนักของตัวชี้วัด i

i คือ ตัวชี้วัด

$i = 1, 2, 3, \dots, d$

การกำหนดหลักเกณฑ์ความขาดสนและหลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty and deprivation cutoffs)

หลักเกณฑ์ความขาดสน (Deprivation cut-off) ของแต่ละตัวชี้วัด เป็นการกำหนดเงื่อนไขในแต่ละตัวชี้วัด เพื่อจำแนกบุคคลหรือครัวเรือนว่าใครเป็นคนที่มีความขาดสน ซึ่งโดยทั่วไปกำหนดให้ 1 หมายถึง มีความขาดสน และ 0 หมายถึง ไม่มีความขาดสน โดยวิธีการพิจารณาได้อธิบายไปแล้วข้างต้นในหัวข้อที่ 2.1 “วิธีการ Alkire-Foster methodology (AF)”

ทั้งนี้ในกรณีของดัชนีความยากจนหลายมิติระดับโลก (Global MPI) การกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความขาดสนมาจากข้อตกลงร่วมกันระหว่างประเทศภายใต้เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDGs) ซึ่งจะทำให้การจัดทำดัชนีสามารถนำมาเปรียบเทียบกันระหว่างประเทศได้ ในขณะที่การจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศต่าง ๆ สามารถกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความขาดสนได้ตามความ

เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละประเทศ โดยอาจกำหนดให้สอดคล้องกับนโยบายที่สำคัญ และงานวิจัยหรือผลการศึกษาเชิงประจักษ์ได้

ตัวอย่างการกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความขัดสนของดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศเยอรมนี โดยเฉพาะมิติการศึกษากำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความขัดสน 2 ข้อ ได้แก่ (1) ไม่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา หรือ สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา แต่ไม่ได้รับการรับรองคุณสมบัติทางอาชีพ (Vocational qualifications)⁵ และ (2) มีหนังสืออยู่ในครัวเรือนน้อยกว่า 10 เล่ม เป็นต้น

หลักเกณฑ์การพิจารณาความขัดสนของการจัดดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศเยอรมนี

Functioning	Deprivation Cutoff	Weight
Education	Elementary schooling not completed or elementary schooling completed but no vocational qualification	1/12
	Less than 10 books in household	1/12
Housing	House requires major renovation or is ready for demolition	1/18
	Neither of bath or shower, kitchen, warm water, toilet	1/18
	Overcrowded (less than one room per person)	1/18
Health	Partially or severely disabled	1/18
	Reporting 2/4 health issues	1/18
	Body mass index larger than 30	1/18
Material Deprivation	Reporting 2/4 goods missing for financial reason	1/12
	None of life insurance, pension, owning the house or apartment, other house, financial assets, commercial enterprise, tangible assets	1/12
Social Participation	5/7 activities performed never; remaining at most less than monthly	1/12
	Never meeting friends	1/12
Employment	Unemployed	1/6
	Involuntary hours worked < 30	1/18
	Precariously employed (include temporary work)	1/18

ที่มา: Oxford Poverty & Human Development Initiative (2016), Chapter 4: Multidimensional Poverty and its Measurement Guide on Poverty Measurement. Working paper 12, pp. 22

การกำหนดหลักเกณฑ์ความยากจน (The poverty cut-off to identify the poor) เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ว่า ครัวเรือนหรือบุคคลใดควรเป็นคนยากจน (Poor) หรือไม่ยากจน (Non poor) โดยจะต้องพิจารณาความขัดสนในทุกมิติและทุกตัวชี้วัดไปพร้อมกัน ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การคำนวณคะแนนความขัดสนของครัวเรือนหรือบุคคล และ (2) การกำหนดหลักเกณฑ์ความยากจนของครัวเรือนหรือบุคคล⁶ ดังนี้

(1) การคำนวณคะแนนความขัดสนของครัวเรือนหรือบุคคล คะแนนความขัดสนของครัวเรือนหรือบุคคล คือ ผลรวมของความขัดสนแบบถ่วงน้ำหนักในแต่ละตัวชี้วัด ซึ่งเป็นการพิจารณาความขัดสนในทุกตัวชี้วัดของครัวเรือนหรือบุคคล โดยสามารถคำนวณได้จากสูตร ดังนี้

⁵ การสำเร็จการศึกษาในประเทศเยอรมนี โดยทั่วไปจะได้รับภายหลังจากการเรียนในระบบ 10 ปี

⁶ เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความยากจนโดยผ่านการกำหนดระดับคะแนนความขัดสนในทุกมิติที่จะถูกบันทึกในฐานะคนยากจนหลายมิติ

$$c_j = \sum_{i=1}^d w_i g_{ji}$$

เมื่อกำหนดให้

c_j คือ คะแนนความขัดสนในทุกมิติของหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ j

w_i คือ น้ำหนักของตัวชี้วัด i

g_{ji} คือ สถานะของหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ j ตามตัวชี้วัด i

i คือ ตัวชี้วัด

$i = 1, 2, 3, \dots, d$

(2) **การกำหนดหลักเกณฑ์ความยากจนของครัวเรือนหรือบุคคล** โดยเมื่อคำนวณคะแนนความขัดสนของครัวเรือนหรือบุคคล (c_j) แล้ว จะทำการเปรียบเทียบกับคะแนนดังกล่าวกับ “หลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off)” เพื่อจำแนกว่า ครัวเรือนหรือบุคคลดังกล่าวอยู่ในกลุ่มยากจนหลากหลายมิติหรือไม่ โดยหากคะแนนความขัดสนของครัวเรือนหรือบุคคล มากกว่าหรือเท่ากับหลักเกณฑ์ความยากจน แสดงว่าครัวเรือนหรือบุคคลดังกล่าว จัดอยู่ในฐานะกลุ่มยากจนหลากหลายมิติ

สรุปขั้นตอนการคำนวณความยากจนหลากหลายมิติ

ขั้นตอน	การดำเนินการ
1. เลือกข้อมูล	เลือกแหล่งข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) โดยข้อมูลที่จะนำมาใช้ต้องมาจากแหล่งข้อมูลหรือการสำรวจชุดเดียวกัน เพราะการใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันจะมีวิธีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล การเลือกกลุ่มตัวอย่าง และลักษณะคำถามที่ใช้แตกต่างกัน ทำให้ข้อมูลขาดความสอดคล้องและเป็นเอกภาพ (Consistency and unity)
2. เลือกหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล (Unit of identification)	เลือกหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลระหว่าง (1) หน่วยบุคคล และ (2) หน่วยครัวเรือน โดยจะต้องเลือกให้สอดคล้องกับแหล่งข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการจัดทำ ซึ่งแต่ละแบบมีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกัน ดังนี้ (1) หน่วยบุคคล สามารถวิเคราะห์หรือประมวลผลได้หลายรูปแบบและระดับ เช่น เพศ อายุ อาชีพ เป็นต้น แต่การกำหนดตัวชี้วัดให้ครอบคลุมทุกช่วงอายุเป็นไปได้ยาก เพราะตัวชี้วัดบางรายการอาจเหมาะสมกับช่วงกลุ่มอายุหนึ่งเท่านั้น (2) หน่วยครัวเรือน เก็บรวบรวมข้อมูลและกำหนดตัวชี้วัดได้ง่ายกว่าแบบบุคคล แต่อาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการคำนวณได้ง่าย โดยเฉพาะสถานะความขัดสนของสมาชิกหนึ่งคนที่อาจส่งผลกระทบต่อสมาชิกคนอื่นภายในครัวเรือน (One household member's deprivation has on other) ทำให้ข้อมูลอาจสูงและ/หรือต่ำกว่าความเป็นจริง
3. เลือกมิติและตัวชี้วัดที่ใช้ในการคำนวณ	การกำหนดมิติและตัวชี้วัดไม่ได้รูปแบบมาตรฐานที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน เพราะการกำหนดดังกล่าวต้องพิจารณาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทในแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่มักพิจารณาในมิติสำคัญ ได้แก่ สุขภาพ การศึกษา การทำงาน ที่อยู่อาศัย มาตรฐานการดำรงชีวิต บริการขั้นพื้นฐาน สภาพแวดล้อม ระบบประกันสังคม ความมั่นคงทางอาหาร การเลือกตัวชี้วัด (Indicators) เป็นการกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการจำแนกบุคคล หรือครัวเรือนต่าง ๆ ว่าใครเป็นกลุ่มขัดสน (Deprived) หรือไม่อยู่ในกลุ่มขัดสน (Not deprived) โดยตัวชี้วัดที่นำมาใช้จะต้องเป็นตัวแทนที่เหมาะสมในการสะท้อนลักษณะในแต่ละมิติได้อย่างชัดเจน ดัชนีความยากจนหลายมิติโลก (Global MPI) เลือกใช้ตัวชี้วัดทั้งหมด 10 ตัว ใน 3 มิติ ได้แก่ (1) มิติสุขภาพ ได้แก่ โภชนาการ และการอยู่รอดของทารก (2) มิติการศึกษา ได้แก่ อัตราการเข้าเรียน และจำนวนปีที่เรียน และ (3) มิติมาตรฐานความเป็นอยู่ ได้แก่ สิ้นทรัพย์ พื้นที่อยู่อาศัย การใช้ไฟฟ้า แหล่งน้ำดื่ม ส้วม และเชื้อเพลิง

ขั้นตอน	การดำเนินการ																								
4. เลือกหลักเกณฑ์การพิจารณาความขัดสน (The indicators' deprivation cut-offs)	กำหนดหลักเกณฑ์ของแต่ละตัวชี้วัดเพื่อจำแนกว่าหน่วยบุคคลหรือครัวเรือนใดอยู่ในกลุ่มขัดสนหรือไม่ขัดสน (Deprivation cut-off) โดยหากตัวชี้วัดหนึ่งของหน่วยบุคคลหรือครัวเรือนหนึ่งมีค่าต่ำกว่าหลักเกณฑ์จะถือว่า หน่วยบุคคลหรือครัวเรือนดังกล่าว อยู่ในฐานะขัดสน (กำหนดค่าเท่ากับ 1) แต่ถ้าสูงกว่าจะไม่ขัดสน (กำหนดค่าเท่ากับ 0) หลักเกณฑ์การพิจารณาความขัดสนในระดับประเทศสามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะของแต่ละประเทศ โดยอาจดำเนินการผ่านการพิจารณาและ/หรือประชุมหารือของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องในแต่ละมิติ ตัวอย่างการกำหนดหลักเกณฑ์ความขัดสน เช่น ในประเทศเยอรมนี กำหนดหลักเกณฑ์ความขัดสนด้านการศึกษาไว้ 2 ส่วน ได้แก่ (1) ไม่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา หรือ สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา แต่ไม่ได้รับการรับรองคุณสมบัติทางอาชีพ (Vocational qualifications) และ (2) มีหนังสืออยู่ภายในครัวเรือนน้อยกว่า 10 เล่ม ซึ่งหากหน่วยบุคคลหรือครัวเรือนใดไม่ผ่านเกณฑ์ดังกล่าวจะถือว่าอยู่ในกลุ่มขัดสน																								
5. การจำแนกหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ตามหลักเกณฑ์การพิจารณาความขัดสน	ขั้นตอนนี้ต่อเนื่องจากขั้นตอนที่ 4 โดยจะนำหน่วยบุคคลหรือครัวเรือนทั้งหมดมาจำแนกว่า หน่วยใดจัดอยู่ในกลุ่มขัดสนหรือกลุ่มไม่ขัดสน ซึ่งจะพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละตัวชี้วัด (ตามขั้นตอน 4) โดยหากขัดสนจะมีค่าเท่ากับ 1 และหากไม่ขัดสนจะมีค่าเท่ากับ 0 ตัวอย่างการพิจารณาดังนี้ ตัวอย่างการจำแนกหน่วยครัวเรือน <table><tr><th rowspan="2">ตัวชี้วัด</th><th colspan="4">ครัวเรือนที่</th></tr><tr><th>1</th><th>2</th><th>3</th><th>4</th></tr><tr><td colspan="5">สุขภาพ</td></tr><tr><td>1. มีสมาชิกอย่างน้อย 1 คน ทุพโภชนาการ</td><td>0</td><td>0</td><td>1</td><td>0</td></tr><tr><td>2. มีเด็กอย่างน้อย 1 คนเสียชีวิต</td><td>1</td><td>1</td><td>0</td><td>1</td></tr></table>	ตัวชี้วัด	ครัวเรือนที่				1	2	3	4	สุขภาพ					1. มีสมาชิกอย่างน้อย 1 คน ทุพโภชนาการ	0	0	1	0	2. มีเด็กอย่างน้อย 1 คนเสียชีวิต	1	1	0	1
ตัวชี้วัด	ครัวเรือนที่																								
	1	2	3	4																					
สุขภาพ																									
1. มีสมาชิกอย่างน้อย 1 คน ทุพโภชนาการ	0	0	1	0																					
2. มีเด็กอย่างน้อย 1 คนเสียชีวิต	1	1	0	1																					
6. เลือกน้ำหนักของตัวชี้วัดแต่ละตัว	โดยทั่วไปมักจะกำหนดให้น้ำหนักของแต่ละมิติมีค่าเท่ากัน เช่น ดัชนีความยากจนหลายมิติระดับโลก ที่จำแนกออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ สุขภาพ การศึกษา และมาตรฐานการดำรงชีวิต และกำหนดให้ทุกมิติมีน้ำหนักเท่ากัน (1/3 หรือร้อยละ 0.33) ขณะที่น้ำหนักของตัวชี้วัดในแต่ละมิติ จะขึ้นอยู่กับจำนวนตัวชี้วัดในมิตินั้น ๆ ตามสูตร ดังนี้ น้ำหนักแต่ละตัวชี้วัด = น้ำหนักมิติ/จำนวนตัวชี้วัด อย่างไรก็ตาม อาจกำหนดให้แต่ละตัวชี้วัดในมิติเดียวกันมีน้ำหนักไม่เท่ากันได้ หากเห็นว่า แต่ละตัวชี้วัดมีความสำคัญไม่เท่ากัน แต่ข้อควรระวังคือ จะต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังและมีเหตุผลสนับสนุนที่เพียงพอ เพราะต้องอธิบายให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเหตุใดตัวชี้วัดหนึ่งถึงมีความสำคัญมากกว่าตัวชี้วัดอื่น																								
7. การกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาความยากจน (The poverty cut-off to identify	เป็นการกำหนดเงื่อนไขเพื่อระบุว่า หน่วยบุคคลหรือครัวเรือนใดถูกจัดอยู่ในกลุ่มยากจน (Poor) หรือกลุ่มไม่ยากจน (Non poor) โดยพิจารณาจากความขัดสนในทุกมิติและทุกตัวชี้วัด จำแนกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การคำนวณคะแนนความขัดสนของครัวเรือนหรือบุคคล เป็นการคำนวณผลรวมของสถานะความขัดสนในแต่ละตัวชี้วัดแบบถ่วงน้ำหนัก โดยได้จากสูตร ดังนี้ $c_j = \sum_{i=1}^d w_i I_{ji}$																								

ขั้นตอน	การดำเนินการ
the poor)	เมื่อกำหนดให้ C_j คือ คะแนนความขัดสนในทุกมิติของหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ j w_i คือ น้ำหนักของตัวชี้วัด i I_{ji} คือ สถานะของหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ j ตามตัวชี้วัด i i คือ ตัวชี้วัด ($i = 1, 2, 3, \dots, d$) (2) การกำหนดหลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off) ของครัวเรือนหรือบุคคล เพื่อใช้เปรียบเทียบกับคะแนนความขัดสน (C_j) และจำแนกว่า หน่วยบุคคลหรือครัวเรือนใดจัดอยู่ในกลุ่มยากจนหลากหลายมิติหรือไม่ โดยกำหนดให้แทนด้วย k ดังนั้น หากคะแนนความขัดสนมากกว่าหรือเท่ากับหลักเกณฑ์ความยากจน หน่วยบุคคลหรือครัวเรือนจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มยากจนหลากหลายมิติ ($C_j \geq k$)
8. คำนวณสัดส่วนคนจนต่อประชากรทั้งหมด (Headcount ratio)	เป็นการคำนวณสัดส่วนของคนจนหลากหลายมิติต่อจำนวนประชากรทั้งหมด โดยคำนวณจากสูตร $H = \frac{q}{n}$ เมื่อกำหนดให้ H คือ สัดส่วนคนจนหลากหลายมิติต่อประชากรทั้งหมด (Multidimensional headcount ratio) q คือ จำนวนคนจนหลากหลายมิติ n คือ จำนวนประชากรทั้งหมด
9. คำนวณระดับความรุนแรงของความยากจน (Intensity of poverty)	เป็นการคำนวณระดับความรุนแรงของความยากจนหลายมิติ และยังชี้ให้เห็นลักษณะความยากจนว่า ขัดสนในมิติใดบ้างและเป็นจำนวนเท่าใด โดยคำนวณได้จาก $A = \frac{\sum_{i=1}^n c_i(k)}{q}$ เมื่อกำหนดให้ A คือ ระดับความเข้มข้นของความยากจนหลายมิติ (Intensity) $c_i(k)$ คือ คะแนนความขัดสนในทุกมิติที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มยากจน q คือ จำนวนคนจนหลากหลายมิติ n คือ จำนวนประชากรทั้งหมด
10. ประมวลผลดัชนีความยากจนหลายมิติ (Computing the MPI)	เป็นการนำข้อมูลทั้งสองส่วนมาคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) ดังนี้ $MPI = H \times A$ เมื่อกำหนดให้ MPI คือ ดัชนีความยากจนหลายมิติ H คือ สัดส่วนคนจนหลากหลายมิติต่อประชากรทั้งหมด A คือ ระดับความเข้มข้นของความยากจนหลายมิติ

ภาคผนวก 2 :ตัวอย่างการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ

การคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติสามารถจำแนกออกเป็น 2 รูปแบบ ตามหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล (Unit of identification) ได้แก่ (1) แบบครัวเรือน และ (2) แบบบุคคล โดยทั้งสองรูปแบบอาศัยหลักการพื้นฐานในการคำนวณเหมือนกัน แต่ในบางขั้นตอนอาจอาศัยวิธีการคำนวณที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ตัวอย่างการคำนวณดัชนีดังกล่าวจะแสดงให้เห็นวิธีการคำนวณของทั้งสองรูปแบบ ดังนี้

(1) แบบครัวเรือน (Household)

ตัวอย่างการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติแบบครัวเรือน กำหนดให้มีประชากรทั้งหมด 4 ครัวเรือน แต่ละครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกไม่เท่ากัน โดยรายละเอียดข้อมูลต่าง ๆ ปรากฏตามตารางด้านล่าง ตารางที่ 1 ตัวอย่างการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ แบบครัวเรือน⁷

Indicators	Households				Weights
	1	2	3	4	
Household size	4	7	5	4	
Education					
No one has completed five years of schooling	0	1	0	1	0.167
At least one school-age child not enrolled in school	0	1	0	0	0.167
Health					
At least one member is malnourished	0	0	1	0	0.167
One or more children have died	1	1	0	1	0.167
Living Standards					
No electricity	0	1	1	1	0.056
No access to clean drinking water	0	0	1	0	0.056
No access to adequate sanitation	0	1	1	0	0.056
House has dirt floor	0	0	0	0	0.056
house uses "dirty" cooking fuel (dung, firewood or charcoal)	1	1	1	1	0.056
House has no car and owns at most one bicycle, motorcycle, radio, refrigerator, telephone or television	0	1	0	1	0.056
Score c_i (sum of each deprivation multiplied by its weight)	0.222	0.722	0.389	0.500	
Is the household poor ($c > \text{or} = 1/3 = 0.333$) ?	No	Yes	Yes	Yes	
Censored score $c_i(k)$	0.000	0.722	0.389	0.500	

ที่มา: Oxford Poverty & Human Development Initiative (2011), The Multidimensional Poverty Index (MPI). Training Material for Producing National Human Development Reports, pp. 13

เริ่มจาก คำนวณคะแนนความขาดสนของครัวเรือนที่ 1 โดยมีความขาดสนในตัวชี้วัด (1) มีเด็กเสียชีวิตอย่างน้อย 1 คน และ (2) เชื้อเพลิงในการประกอบอาหาร และมีน้ำหนักของตัวชี้วัดแต่ละรายการเท่ากับ $1/6$ และ $1/18$ ตามลำดับ ขณะที่ตัวชี้วัดอื่น ๆ ไม่ปรากฏความขาดสนจึงไม่นำมาพิจารณา ดังนั้น คะแนนความขาดสนของครัวเรือนที่ 1 คำนวณได้ ดังนี้

$$c_i = \left(1 \times \frac{1}{6}\right) + \left(1 \times \frac{1}{18}\right) = 0.222$$

⁷ ข้อมูลในส่วนของตัวชี้วัดแต่ละรายการกำหนดให้ 1 หมายถึง มีความขาดสนในตัวชี้วัดดังกล่าว และ 0 หมายถึง ไม่มีความขาดสนในตัวชี้วัดดังกล่าว

จากนั้นคำนวณคะแนนความขัดสนด้วยวิธีการดังกล่าวกับครัวเรือนที่ 2 ครัวเรือนที่ 3 และครัวเรือนที่ 4 ตามลำดับ ซึ่งปรากฏผลคะแนนความขัดสนของแต่ละครัวเรือน เท่ากับ 0.722 0.389 และ 0.500 ตามลำดับ

จากคะแนนความขัดสนของแต่ละครัวเรือนสามารถจำแนกครัวเรือนดังกล่าวออกเป็นครัวเรือนยากจนหลากหลายมิติ (Multidimensional poor) หรือครัวเรือนไม่ยากจนได้ โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off) ซึ่งในที่นี้กำหนดให้หลักเกณฑ์ความยากจนเท่ากับ 0.333 ดังนั้น ครัวเรือนที่ยากจนหลากหลายมิติ ได้แก่ ครัวเรือนที่ 2 ครัวเรือนที่ 3 และครัวเรือนที่ 4 โดยจำนวนสมาชิกในครัวเรือนดังกล่าวเท่ากับ 7 คน 8 คน และ 4 คน ตามลำดับ รวมทั้งหมด 16 คน และมีจำนวนประชากรทั้งหมด 20 คน (4 + 7 + 5 + 4) ดังนั้น สัดส่วนคนจนต่อประชากรทั้งหมดเท่ากับ

$$H = \left(\frac{7 + 5 + 4}{4 + 7 + 5 + 4} \right) = 0.800$$

ความรุนแรงของความยากจนหลากหลายมิติคำนวณจากค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักของคะแนนความขัดสนในทุกตัวชี้วัดและทุกครัวเรือน โดยน้ำหนักของการคำนวณค่าเฉลี่ยที่ใช้ในการคำนวณคือ จำนวนสมาชิกของแต่ละครัวเรือน โดยเป็นผลรวมของความขัดสนของคนยากจนในทุกมิติที่ (Censored score $c_i(k)$) ทั้งนี้การคำนวณระดับความเข้มข้นความยากจนหลากหลายมิติสามารถ เป็นดังนี้

$$A = \frac{\sum_{i=1}^n c_i(k)}{q}$$

$$A = \frac{(c_i(k)_1 \cdot a_1) + (c_i(k)_2 \cdot a_2) + \dots + (c_i(k)_j \cdot a_j)}{q}$$

$$A = \frac{(c_i(k)_1 \cdot a_1) + (c_i(k)_2 \cdot a_2) + (c_i(k)_3 \cdot a_3) + (c_i(k)_4 \cdot a_4)}{q}$$

เมื่อกำหนดให้

A คือ ระดับความเข้มข้นของความยากจนหลากหลายมิติ (Intensity)

$c_i(k)_j$ คือ คะแนนความขัดสนในทุกมิติที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มยากจนของครัวเรือน j

a_j คือ จำนวนสมาชิกครัวเรือน j

q คือ จำนวนคนจนหลากหลายมิติ

โดยข้อมูลจากตารางตัวอย่างแสดงการคำนวณระดับความเข้มข้นของความยากจนหลากหลายมิติได้ ดังนี้

$$A = \frac{(0 \times 4) + (0.722 \times 7) + (0.389 \times 5) + (0.500 \times 4)}{(7 + 5 + 4)} = 0.5625$$

หลังจากนั้นเป็นการนำข้อมูลสัดส่วนคนจนต่อประชากรทั้งหมดและระดับความรุนแรงของความยากจนหลากหลายมิติมาประมวลผลเป็นดัชนีความยากจนหลากหลายมิติ (MPI) โดยประมวลผลได้ ดังนี้

$$MPI = H \times A = (0.800 \times 0.5625) = 0.450$$

(2) แบบบุคคล (Individual)

ตัวอย่างการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติแบบบุคคล กำหนดให้มีประชากรทั้งหมด 3 คน ได้แก่ X Y และ Z รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์ความยากจน (Poverty cut-off) เท่ากับ 0.33 โดยรายละเอียดข้อมูลต่าง ๆ ปรากฏตามตารางด้านล่าง

ตารางที่ 2 ตัวอย่างการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ แบบบุคคล

	Weight	Indicator										Deprivation Score	Poor
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j		
		0.17	0.17	0.17	0.17	0.06	0.06	0.06	0.06	0.06	0.06		
Person													
X		1	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0.44	Yes
Y		0	0	1	0	1	0	1	1	0	0	0.33	Yes
Z		0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0.17	No

ที่มา: Oxford Poverty & Human Development Initiative (2016), Chapter 4: Multidimensional Poverty and its Measurement Guide on Poverty Measurement. Working paper 12, pp. 12

ขั้นตอนในการคำนวณจะดำเนินการเหมือนกับรูปแบบครัวเรือน โดยเริ่มตั้งแต่การคำนวณคะแนนความขาดสนทุกมิติของแต่ละหน่วย จนกระทั่งการคำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ แต่ในขั้นตอนการคำนวณระดับความรุนแรงจะแตกต่างจากแบบครัวเรือนเพราะไม่ต้องถ่วงน้ำหนักตามจำนวนสมาชิกครัวเรือน

จากตารางเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนความขาดสนของแต่ละบุคคลกับหลักเกณฑ์ความยากจน จะพบว่า มีคนยากจนหลากหลายมิติจำนวนทั้งสิ้น 2 คน ได้แก่ X และ Y จากจำนวนประชากรทั้งหมด 3 คน ดังนั้น สัดส่วนคนจนต่อประชากรทั้งหมด เท่ากับ

$$H = \frac{2}{3} = 0.667$$

ขณะที่ระดับความรุนแรงของความยากจนเป็นการหาค่าเฉลี่ยทั่วไปแบบไม่ถ่วงน้ำหนักจึงสามารถนำค่าคะแนนความขาดสนของแต่ละหน่วยมาใช้คำนวณได้ทันที

$$A = \frac{0.33 + 0.44}{2} = 0.39$$

ส่วนดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) คำนวณได้ตามด้านล่าง

$$MPI = H \times A = (0.66 \times 0.39) = 0.26$$

ภาคผนวก 3 ดัชนีความยากจนหลายมิติระดับจังหวัด

ความยากจนหลายมิติประเทศไทย (National Multidimensional poverty index: NMPI) ปี 2556 จำแนกรายจังหวัด

จังหวัด	สัดส่วนคนยากจนหลายมิติ (ร้อยละ)	ความรุนแรงของยากจนหลายมิติ (ร้อยละ)	ดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI)	จังหวัด	สัดส่วนคนยากจนหลายมิติ (ร้อยละ)	ความรุนแรงของยากจนหลายมิติ (ร้อยละ)	ดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI)
กรุงเทพมหานคร	5	35.7	0.018	ลำพูน	13.6	37.9	0.052
สมุทรปราการ	8	36.3	0.029	ลำปาง	17.9	37.6	0.067
นนทบุรี	4.6	36.3	0.017	อุดรดิตถ์	31.7	38	0.121
ปทุมธานี	2.4	34.1	0.008	แพร่	8.9	35.4	0.032
พระนครศรีอยุธยา	15.4	36.8	0.057	น่าน	38.5	38.4	0.148
อ่างทอง	23.7	38	0.09	พะเยา	21.4	36.5	0.078
ลพบุรี	47.4	39.1	0.185	เชียงราย	25.4	37.1	0.094
สิงห์บุรี	20.6	37.2	0.077	แม่ฮ่องสอน	66.4	45.3	0.301
ชัยนาท	21.2	37.4	0.079	นครสวรรค์	43	40.5	0.174
สระบุรี	23.4	39.3	0.092	อุทัยธานี	55.7	39.8	0.222
ชลบุรี	3.2	35.8	0.011	กำแพงเพชร	39.3	38	0.15
ระยอง	8.6	36.2	0.031	ตาก	31.5	38.8	0.122
จันทบุรี	31	38.6	0.12	สุโขทัย	35.6	39.3	0.14
ตราด	33.3	38.1	0.127	พิษณุโลก	25.4	38	0.096
ฉะเชิงเทรา	26	37.6	0.098	พิจิตร	24.5	36.6	0.09
ปราจีนบุรี	24.4	39.4	0.096	เพชรบูรณ์	45.2	38.6	0.174
นครนายก	35.6	39.1	0.139	ราชบุรี	37	38.6	0.143
สระแก้ว	46.3	41	0.19	กาญจนบุรี	38.7	40.3	0.156
นครราชสีมา	45.1	41.3	0.187	สุพรรณบุรี	39.4	37.8	0.149
บุรีรัมย์	59.8	41.2	0.247	นครปฐม	9.7	37.2	0.036
สุรินทร์	61.2	41	0.251	สมุทรสาคร	16.7	36.8	0.061
ศรีสะเกษ	55.5	40	0.222	สมุทรสงคราม	47.4	39.5	0.187
อุบลราชธานี	57.7	40.8	0.236	เพชรบุรี	23.7	41	0.097
ยโสธร	41.5	38.9	0.162	ประจวบคีรีขันธ์	33.3	40.7	0.135
ชัยภูมิ	47	38.2	0.18	นครศรีธรรมราช	45.1	40	0.18
อำนาจเจริญ	49.6	39	0.193	กระบี่	32.6	40	0.13
บึงกาฬ	20.7	37.7	0.078	พังงา	28.1	40.2	0.113
หนองบัวลำภู	51.1	39.3	0.201	ภูเก็ต	7.1	36	0.026
ขอนแก่น	32.2	37.4	0.121	สุราษฎร์ธานี	18.1	37.7	0.068
อุดรธานี	20.2	37.9	0.076	ระนอง	31.9	39.4	0.126
เลย	33.1	38.5	0.127	ชุมพร	29	37.5	0.109
หนองคาย	20.6	37.4	0.077	สงขลา	18.7	36.9	0.069
มหาสารคาม	45.3	38.9	0.176	สตูล	18.9	37	0.07
ร้อยเอ็ด	44.6	38.8	0.173	ตรัง	30.8	40	0.123
กาฬสินธุ์	40.7	37.6	0.153	พัทลุง	33.7	38.2	0.129
สกลนคร	34	38.6	0.131	ปัตตานี	41.8	41.8	0.175
นครพนม	26.1	40.3	0.105	ยะลา	24	38.3	0.092
มุกดาหาร	50.7	40.6	0.206	นราธิวาส	55.6	40	0.223
เชียงใหม่	26.8	39.6	0.106	ทั้งประเทศ	27.9	39.2	0.109

ความยากจนหลายมิติประเทศไทย (National Multidimensional poverty index: NMPI) ปี 2558 จำแนกรายจังหวัด

จังหวัด	สัดส่วนคนยากจนหลายมิติ (ร้อยละ)	ความรุนแรงของยากจนหลายมิติ (ร้อยละ)	ดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI)	จังหวัด	สัดส่วนคนยากจนหลายมิติ (ร้อยละ)	ความรุนแรงของยากจนหลายมิติ (ร้อยละ)	ดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI)
กรุงเทพมหานคร	3.4	38	0.013	ลำพูน	11.1	38.9	0.043
สมุทรปราการ	4.2	38.1	0.016	ลำปาง	9.9	37	0.037
นนทบุรี	3.7	36.4	0.014	อุดรดิตถ์	26.1	37.3	0.097
ปทุมธานี	2.5	34.8	0.009	แพร่	10.3	36.3	0.038
พระนครศรีอยุธยา	7.2	37.2	0.027	น่าน	28.9	38.1	0.11
อ่างทอง	26.8	37.5	0.1	พะเยา	16.3	36.1	0.059
ลพบุรี	31	37.5	0.116	เชียงราย	27.3	37.6	0.103
สิงห์บุรี	15.4	35.3	0.054	แม่ฮ่องสอน	34.1	41.1	0.14
ชัยนาท	16.4	37.9	0.062	นครสวรรค์	23.3	38.3	0.089
สระบุรี	19.2	39.4	0.076	อุทัยธานี	36.7	37.8	0.139
ชลบุรี	4.7	35.8	0.017	กำแพงเพชร	28.3	36.7	0.104
ระยอง	7.3	35.3	0.026	ตาก	25.8	41.7	0.107
จันทบุรี	13.4	36.4	0.049	สุโขทัย	24.4	37.3	0.091
ตราด	21	36.7	0.077	พิษณุโลก	20.1	37.9	0.076
ฉะเชิงเทรา	19.3	36.9	0.071	พิจิตร	14.6	34.8	0.051
ปราจีนบุรี	15.7	37.4	0.059	เพชรบูรณ์	30.7	37	0.113
นครนายก	29.4	38	0.112	ราชบุรี	21.6	39.6	0.086
สระแก้ว	34.4	39.7	0.137	กาญจนบุรี	36.4	39.1	0.142
นครราชสีมา	38.9	40.7	0.158	สุพรรณบุรี	27.8	36.6	0.102
บุรีรัมย์	52.4	39.4	0.206	นครปฐม	7	38.5	0.027
สุรินทร์	49.3	40.4	0.199	สมุทรสาคร	8.7	35.7	0.031
ศรีสะเกษ	39.5	38.3	0.151	สมุทรสงคราม	30.2	39.5	0.119
อุบลราชธานี	41.8	38.8	0.162	เพชรบุรี	12	36.7	0.044
ยโสธร	26.8	37.9	0.102	ประจวบคีรีขันธ์	28.8	41.2	0.119
ชัยภูมิ	29.2	38.1	0.111	นครศรีธรรมราช	36.4	39.9	0.145
อำนาจเจริญ	32	38.1	0.122	กระบี่	19.5	35.7	0.07
บึงกาฬ	14.3	36.8	0.053	พังงา	24.9	39.6	0.098
หนองบัวลำภู	20.5	36.9	0.076	ภูเก็ต	7.9	35.1	0.028
ขอนแก่น	22.3	36.7	0.082	สุราษฎร์ธานี	21.2	39.1	0.083
อุดรธานี	14.7	37.9	0.056	ระนอง	29.9	39	0.117
เลย	32.2	37	0.119	ชุมพร	27.9	38.9	0.109
หนองคาย	13.8	36.7	0.05	สงขลา	15.3	38.1	0.058
มหาสารคาม	36.7	38.3	0.141	สตูล	25.3	39.9	0.101
ร้อยเอ็ด	26.9	36.4	0.098	ตรัง	21.9	36.5	0.08
กาฬสินธุ์	18.2	36.4	0.066	พัทลุง	26.4	38.1	0.101
สกลนคร	23.5	36.4	0.086	ปัตตานี	37.5	39.7	0.149
นครพนม	19.4	39.1	0.076	ยะลา	15.2	36.9	0.056
มุกดาหาร	30.6	39.7	0.122	นราธิวาส	36	38.7	0.139
เชียงใหม่	13.7	36	0.049	ทั้งประเทศ	20.3	38.3	0.078

ความยากจนหลายมิติประเทศไทย (National Multidimensional poverty index: NMPI) ปี 2560 จำแนกรายจังหวัด

จังหวัด	สัดส่วนคนยากจนหลายมิติ (ร้อยละ)	ความรุนแรงของยากจนหลายมิติ (ร้อยละ)	ดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI)	จังหวัด	สัดส่วนคนยากจนหลายมิติ (ร้อยละ)	ความรุนแรงของยากจนหลายมิติ (ร้อยละ)	ดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI)
กรุงเทพมหานคร	3.1	38	0.012	ลำพูน	8.1	34.1	0.028
สมุทรปราการ	3	34.6	0.011	ลำปาง	13.9	36.9	0.051
นนทบุรี	6.2	36.4	0.023	อุดรดิตถ์	18.4	37.4	0.069
ปทุมธานี	1.4	34.6	0.005	แพร่	10.6	36.2	0.038
พระนครศรีอยุธยา	7.7	38.1	0.029	น่าน	24.2	36.2	0.088
อ่างทอง	19.5	39.3	0.077	พะเยา	12.9	37.1	0.048
ลพบุรี	31.4	38.9	0.122	เชียงราย	17.2	37.6	0.065
สิงห์บุรี	16	37.6	0.06	แม่ฮ่องสอน	44.1	40.5	0.179
ชัยนาท	19.6	38.2	0.075	นครสวรรค์	27.5	39.6	0.109
สระบุรี	14.4	37.3	0.054	อุทัยธานี	33	40.5	0.133
ชลบุรี	4.6	35.2	0.016	กำแพงเพชร	30.6	38.9	0.119
ระยอง	4.6	37.4	0.017	ตาก	28.4	38.8	0.11
จันทบุรี	15.9	37.5	0.06	สุโขทัย	17.1	38.1	0.065
ตราด	12.2	37.4	0.046	พิษณุโลก	19.8	36.5	0.072
ฉะเชิงเทรา	13.2	36.9	0.049	พิจิตร	10.3	34.5	0.035
ปราจีนบุรี	18.1	43.9	0.08	เพชรบูรณ์	25.7	38.2	0.098
นครนายก	27.6	38.3	0.106	ราชบุรี	15.9	37.5	0.06
สระแก้ว	32.6	38.9	0.127	กาญจนบุรี	27	39.1	0.106
นครราชสีมา	30.2	41.6	0.126	สุพรรณบุรี	18.8	38.3	0.072
บุรีรัมย์	48.2	39.8	0.192	นครปฐม	9.1	37.4	0.034
สุรินทร์	47.7	40.8	0.195	สมุทรสาคร	3.1	36.3	0.011
ศรีสะเกษ	35.9	39	0.14	สมุทรสงคราม	19.1	38.3	0.073
อุบลราชธานี	28	38.8	0.109	เพชรบุรี	12.6	37.4	0.047
ยโสธร	16.9	36.6	0.062	ประจวบคีรีขันธ์	25.6	39.1	0.1
ชัยภูมิ	24.4	38	0.093	นครศรีธรรมราช	31.3	38.6	0.121
อำนาจเจริญ	29.7	37.3	0.111	กระบี่	17.6	37.6	0.066
บึงกาฬ	13.7	36.8	0.05	พังงา	18.8	39.3	0.074
หนองบัวลำภู	22.1	37.8	0.084	ภูเก็ต	3.7	37.5	0.014
ขอนแก่น	13.7	36.7	0.05	สุราษฎร์ธานี	16.2	39.9	0.065
อุดรธานี	14.6	39.7	0.058	ระนอง	26.9	39	0.105
เลย	16.5	36.5	0.06	ชุมพร	20.4	37.3	0.076
หนองคาย	14.2	37.4	0.053	สงขลา	14.7	37.2	0.055
มหาสารคาม	24.7	36.8	0.091	สตูล	28.2	39.6	0.112
ร้อยเอ็ด	16.7	37.8	0.063	ตรัง	26	38.8	0.101
กาฬสินธุ์	23.2	36.1	0.084	พัทลุง	21.9	38.5	0.084
สกลนคร	18.6	36.6	0.068	ปัตตานี	36.5	39.8	0.145
นครพนม	29.2	39.4	0.115	ยะลา	11.7	37.9	0.044
มุกดาหาร	31.5	38.3	0.12	นราธิวาส	57.7	42.3	0.244
เชียงใหม่	12.6	37.6	0.047	ทั่วประเทศ	17.6	38.7	0.068

ที่มา : การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, สศช.